

Ånund Brottveit og Netta Marie Rønningen

Kulturrådgiverne i Den norske kirke

KIFO Rapport 2024 | 3

Rapporten er utgitt av

KIFO · Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning · STI

Øvre Slottsgate 2B, 0157 Oslo

www.kifo.no

kifo@kifo.no

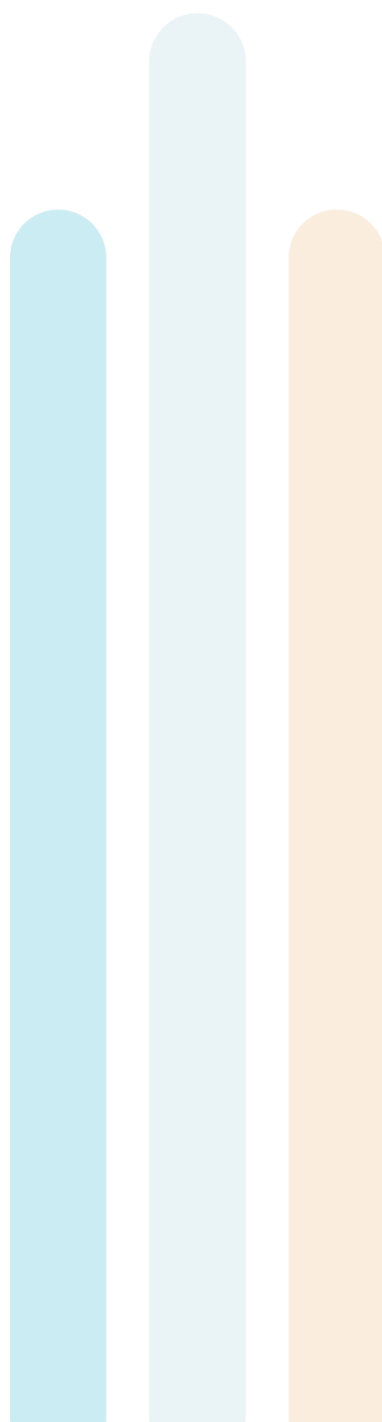
ISBN 978-82-92972-68-7

ISSN 0807-7517

Ånund Brottveit og Netta Marie Rønningen

Kulturrådgiverne i Den norske kirke

Rapport 2024 | 3

Forord

Denne rapporten presenterer en undersøkelse av Den norske kirkes kultursatsing gjennom å opprette kulturrådgiverstillinger i bispedømmene.

Bakgrunnen for at kirken ønsket å styrke menighetenes kulturaktiviteter og fikk departementet med på dette, var en kulturmelding i 2005 skrevet av et utvalg oppnevnt av Kirkeakademiene. I kulturmeldingen «Kunsten å være kirke» foreslås det en rekke målsettinger og tiltak for å øke omfanget av og heve kvaliteten på kirkelig kulturvirksomhet. Kirken tar mål av seg å bedre sitt omdømme som kulturaktør overfor andre samarbeidspartnere, tilskuddsytere som Kulturrådet, offentlige myndigheter og samfunnet for øvrig.

Undersøkelsen ble initiert og utarbeidet av KIFO i samarbeid med Kirkerådets sekretariat og inngår som en del av samarbeidsavtalen inngått mellom Kirkerådet og KIFO i 2021. Det er KIFO som står faglig ansvarlig for gjennomføringen og rapporten.

En stor takk til referansegruppa, som har bidratt med kloke og viktige innspill: Inger Anne Naterstad, seksjonsleder i Kirkerådet; Marianne Ween, daglig leder i Kulturalliansen, Ole Marius Hylland, seniorforsker ved Telemarksforskning. Takk også til Turid S. Myrholt, kulturrådgiver i Kirkerådet, og Jan Christian Kielland, kirkefagsjef i Kirkerådet, som i tillegg til Inger Anne Naterstad har lest gjennom rapporten og bidratt med konstruktive kommentarer.

Takk til Sven Thore Kloster for verdifulle kommentarer i slutfasen og Ina Holmstad for administrativ støtte. Vi har også fått god hjelp og viktig informasjon fra Statistisk sentralbyrå, Kulturdirektoratet, Koralliansen og Norges Kirkesangerforbund. Sist, men ikke minst: Takk til alle på bispedømmekontorene som har besvart spørreundersøkelsen og takk til de som har stilt opp til et intervju.

Oslo, 31. august 2024 Netta Marie Rønningen og Ånund Brottveit

Innhold

Forord	5
Tabell og figurliste	7
1. Innledning	9
1.1 Problemstillinger	11
1.2 Kort om kulturbegrepet	12
2. Metode	17
3. Etablering av kulturrådgiverstillinger i Den norske kirke	19
4. Videre utvikling i kirkens kunst- og kultursatsing	23
4.1 Endringer og satsinger i kirkens kulturpolitikk	23
4.2 Endringer i konserter og kulturarrangementer	24
4.3 Annen kulturaktivitet i kirken	25
4.4 Utvikling i antall kor og kormedlemmer	26
4.5 Kulturdirektoratets tildelinger til kirkemusikk	28
4.6 Oppsummering	30
5. Kulturrådgiverne i Den norske kirke	31
5.1 Hvem er kulturrådgiverne?	31
5.2 Bispedømmenes føringer for kulturrådgiverstillingene	32
5.3 Hva er kulturrådgivernes ekspertise?	33
5.4 Hva er kulturrådgivernes rolle?	34
5.5 Rådgiver i Samisk kirkeråd.....	35
6. Arbeidsoppgaver og ansvarsområder	37
6.1 Oppfølging av kirkemusikere	37
6.2 Rådgiving til menigheter om finansiering og søknadsskriving	38
6.3 Skape nettverk i det brede kulturliv	39
6.4 Saksbehandling og rådgiving på andre områder	41
6.5 Er det noe kulturrådgiverne opplever at de ikke får gjort?	42
7. Kulturrådgivernes oppfatninger av utfordringer i kirkens kultursatsing	43
7.1 Organisering av kulturrådgiverstillingene.....	43
7.2 Hvorfor er offentlig/ekstern støtte viktig?	45
7.3 Kulturens plass i kirken, og kirkens plass i samfunnet	46
7.4 Kirkemusikerne	47
7.5 Kultur som ikke passer i kirken?.....	49
8. Avsluttende drøfting og konklusjon	53
Referanseliste	58
Appendiks	60

Tabell og figurliste

Tabell 1 Antall kor etter organisasjoner	28
Tabell 2 Antall korsangere etter organisasjon	28
Tabell 3 Utdanning blant kulturrådgiverne	31
Figur 1 Konserter og kulturarrangementer i Den norske kirke.....	24
Figur 2 Antall deltakere på konserter og kulturarrangementer i Den norske kirke	25
Figur 3 Hva slags kulturaktiviteter ivaretas av kirker/gudshus/religiøse forsamlingslokaler	26
Figur 4 Antall kor tilknyttet kirken.....	26
Figur 5 Antall kormedlemmer i Den norske kirke.....	27
Figur 6 Antall søknader og bevilgninger til kirkemusikk.....	29
Figur 7 Tilskudd til kirkemusikk.....	30

1. Innledning

Kirkerådet mottok 8. mars 2005 en pent designet bok med tittelen «Kunsten å være kirke. Om kirke, kunst og kultur». Dette var Den norske kirkes kulturmelding, som i bokform bandt sammen en utredning av kirkens kulturvirksomhet og rolle innenfor et helhetlig nasjonalt kulturfelt. Boka byr på flere litterære og kunstneriske innspill fra sentrale kulturpersoner, og innledes med fire «perspektiver» som alle pirker borti kirkens ambivalente relasjon til kunst og kultur, anført av forfatter Paal Helge Haugen:

Mesteparten av det tjuande hundreåret har det eksistert ei gjensidig mistru mellom kyrkja og store delar av det allmenne kulturlivet. Ingen av dei meinte at det var noko godt å vente frå den andre.

Haugen avslutter likevel optimistisk, med en sterk tro på at kirken og kulturen har en felles interesse når det gjelder å åpne opp et rom for refleksjon og livsfortolkning: «Å forvalte det som ikkje er til sals.» (Kirkerådet 2005, 9–11).

Kulturmeldingen ble sendt ut til biskopene, bispedømmerådene, kirkelige arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, kirkelige utdanningsinstitusjoner, kunstinstitusjoner og kunstfaglige utdanningsinstitusjoner, domkirkemenigheter, og tre menigheter og ett fellesråd fra hvert bispedømme. Dette resulterte i 72 hørings svar som også ble forelagt i form av et sammendrag før behandlingen i Kirkemøtet høsten 2005.

Kulturmeldingen ble utarbeidet av et utvalg¹ nedsatt av Norske Kirkeakademier på oppdrag fra Kirkerådet. Selv om utvalget hadde en bred forståelse av kirkelig kulturvirksomhet, valgte de bevisst «å legge hovedvekt på kirkens rolle i forhold til kunsten», og pekte ut tre hovedmålsettinger (KM 7.1/05 saksorientering):

- Gi et kunnskapsgrunnlag for Kirkerådets langsiktige satsing på kultur
- Inspirere til styrking og utvikling av det kirkelige kulturengasjementet
- Danne grunnlag for refleksjon, diskusjon og samtale, i kunstner- og kulturmiljøer og i kirken

Vektleggingen av kunsten og det profesjonelle kulturarbeidet var en rød tråd i meldingen, noe som begrunnes i et ønske om å gi kirkekulturen et kompetanseløft og profesjonalisering av kirkens kontakt og samarbeid med det allmenne kulturlivet. Samtidig understreket kulturmeldingen også den frivillige innsatsen i kulturlivet, fordi den bidrar til mangfold, lokalt engasjement og gjør befolkningen til aktive deltakere. Like fullt kom det gjennom høringsrunden en del kritiske bemerkninger til beskrivelsen av amatørkulturens betydning, at den i hovedsak tar utgangspunkt i et «smalt» kulturbegrep (KM 7.1/05 saksorientering). Her pekes det også på at

.....
¹ Utvalget besto av: Einar Solbu, leder av utvalget og direktør i Rikskonsertene, Oskar Stein Bjørlykke, forfatter, teolog og formann i Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere, Dagny Anker Gevelt, kulturdirektør i Kristiansand og medlem i ulike fagutvalg under Norsk kulturråd, Erik Hillestad, daglig leder av Kirkelig kulturverksted, musikkprodusent og forfatter, Thea Stabell, sceneinstruktør og førsteamanuensis ved Kunsthøgskolen i Oslo, Vivianne Johnsen Sydnes, domkantore i Nidarosdomen og Henrik Ødegaard, komponist og kantor i Sauherad, Tor Berger Jørgensen domprost i Bodø, og Inger Anne Naterstad, studentprest i Oslo (de to sistnevnte ble oppnevnt av Kirkerådet). Prosjektleder var generalsekretær Margunn Sandal i Norske kirkeakademier og sekretær for utvalget ble Kjartan Leer-Salvesen.

«det gudstjenestelige og kultiske liv» i seg selv er kulturvirksomhet, mens andre høringsinstanser trekker frem det omfattende arbeidet med barne- og ungdomskor. I Kirkerådets saksfremstilling for Kirkemøtet advares det derfor om at: «Dette medfører en risiko for at kirkens kulturelle fokus rettes inn mot et smalt- eller finkulturelt spor, forbeholdt voksne, som snarere kan svekke enn styrke kirkens relevans i samtiden» (KM 7.1/05 saksorientering, 6–7).

Sentralt i utvalgets konklusjon var et ønske om et nasjonalt kirkelig kompetansesenter for skapende og utøvende kunst:

For å ivareta de faglige utfordringer kirkens kulturengasjement slik står overfor, går utvalget inn for at Kirkemøtet oppretter et Kirkens senter for skapende og utøvende kunst (Kirkerådet 2005, 236).

Utvalget anbefalte også å styrke enkelte eksisterende fagmiljøer innen definerte kunstområder og gjøre dem til regionale sentre:

Utvalget går derfor inn for at Kirkemøtet gir Kirkerådet mandat til, etter tilråding fra Kirkens senter for utøvende og skapende kunst, å gi 3–5 eksisterende fagmiljøer status som regionale sentra innen definerte kunstområder (Kirkerådet 2005, 240).

Kirkemøtet i 2005 ble imidlertid forelagt tre alternative modeller. Den første modellen var det som utvalget hadde foreslått, altså et nasjonalt ressurs- og kompetansesenter «i armlengdes avstand» fra Kirkerådets sekretariat, og med 3 til 5 regionale sentre med ulike spisskompetanser. Den andre modellen var et Kirkens Kulturråd som i motsetning til sentermodellen, ville ha nær tilknytning til Kirkemøtet, Bispemøtet, Kirkerådet og Liturgisk Senter, og fungere som et fagorgan. Den tredje modellen var rådgivermodellen: at det ansettes kulturrådgivere i bispedømmene og en rådgiver med et nasjonalt ansvar i Kirkerådet. Det var sentermodellen som vant frem i Kirkemøtet 2005. Etter en lengre behandlingsprosess i kirkelige og politiske organer bestemte Kultur- og kirke departementet seg for rådgivermodellen. Kulturrådgivere ble tilsatt i 2009–2011 i alle bispedømmene. Etter pålegg fra departementet ble det også opprettet en rådgiverstilling sentralt i Kirkerådets sekretariat med koordinerende funksjon.

Kulturrådgivermodellen fikk, i hvert fall i utgangspunktet, en heller blandet mottakelse i Den norske kirke. Hylland og Stavrum siterer en informant fra utvalget som stod bak kulturmeldingen: «Det aller mest byråkratiske, og minst positive vi kunne forestille oss» (2015, 169). Forskerne viser også til samtaler de har hatt med ansatte i Kirkerådet som underbygger den samme skepsisen. Kirkemusikerne var heller ikke begeistret for modellen, for de ønsket seg konsulenter med kompetanse på kirkemusikk. Hylland og Stavrum viser til uttalelser om at kirkemusikken har en helt «annen posisjon enn de andre kunststartene» og at kirkemusikerne verken har tid, midler eller kompetanse til å drive med kulturarbeid i bredere forstand (2015, 170). I tillegg så er menighetene ved innføringen av denne satsingen preget av en reformtrettethet. En av kulturrådgiverne som de intervjuet sier at alle «kirkereformene kompliserer det kunstfaglige utviklingsarbeidet som kulturrådgiverne har ansvar for», og viser til trosopplæringsreform, gudstjenestereform og liturgireform (2015, 171–2). I Hylland og Stavrums undersøkelse kommer det også frem at det i svært mange av menighetene fremdeles er lite kjennskap til og samhandling med kulturrådgiverne etter drøyt fire års virke. Hvorvidt disse synspunktene og innledende erfaringene har stått seg over tid, vil vi komme tilbake til litt senere.

I Kirkerådets oppfølging av saken i 2009, da rådgivermodellen skulle implementeres, ble det vektlagt at kultursatsingen skulle føre til mer kultur i kirken og gi kirken et styrket omdømme som kulturaktør. Dette skulle skje gjennom å stimulere og koordinere kulturvirksomhet, kompetansebygging og kompetansedeling innen det kirkelige kulturfeltet:

Den norske kirke ønsker å være en troverdig kulturaktør og medspiller. Ved at regjeringen gir et nytt løft til denne satsingen, viser de at kirken er en viktig aktør på kulturfeltet, og at en økt satsing vil komme både kirke- og kulturliv til gode. På dette feltet skal kirken gjøre bruk av allerede eksisterende ordninger innenfor kunst- og kulturfeltet. Derfor understrekes det at dette ikke er en ny produksjons- eller tilskuddsordning (Kirkerådet 2009).

Rådgivermodellen ble til slutt valgt av Kultur- og kirkedepartementet, til tross for Kirkerådets ønske om å bygge ut «et nasjonalt nettverk av regionale sentra for kirkelige kunst- og kultur» (Kirkerådet 2007). Noen slike kultursentre har likevel blitt etablert gjennom litt ulike organisasjons- og finansieringsmodeller. I Sør-Hålogaland var det allerede et kirkemusikalsk miljø rundt Bodø kirkelige fellesråd som arrangerte en årlig orgelmusikkfestival. Kirkemusikk-senter Nord (KiN) er blitt et kompetansesenter for hele Nord-Norge. Stiftelsen KULT – Senter for kunst, kultur og kirke ble først etablert som et treårig pilotprosjekt i Oslo i 2008 (KM 11/18, 16). Senteret er i dag videreført som en stiftelse, men med tilknytning til Oslo bispedømme. Her valgte man også å gi den nytilsatte kulturrådgiveren en delt stilling mellom stiftelsen og bispedømme-kontoret.

Kirkemøtet behandlet veivalg for kunst- og kultursatsningen i 2018 på bakgrunn av en fyldig intern rapport om utviklingen siden 2005. Her bekreftes hovedlinjene i Kirkemøtets vedtak i 2005, blant annet om å beholde kulturrådgiverstillingene og å arbeide videre med målsettingen om flere regionale kirkelige kultursentre (KM 11/18). I 2022 og 2023 ble det startet to nye kultursentre: Kirkelig kultursenter sør, KIRKUS, ligger i Bø og er tilknyttet Agder og Telemark bispedømme. KIRKUS har fokus på kirkemusikalsk arbeid for og blant barn og unge, både kor og instrumentalundervisning, samt arrangementer for amatørkulturutøvere. Kyrkjekultur Vest i Bjørgvin bispedømme ble opprettet som et aksjeselskap høsten 2023 for å styrke kirkelig kulturkompetanse og utvikle kirken som kulturaktør og kulturarena. Kirkemøtet i 2018 ba Kirkerådet vurdere muligheten for å opprette en stipendordning for skapende kunstnerisk arbeid og oppfordret Kirkerådet og Samisk kirkeråd til å samarbeide om å styrke samisk kirkemusikk og kirkekunst (KM 11/18). En kunststipendordning har ikke blitt realisert, men det har blitt gjort ulike tiltak for å styrke samisk kultur i Den norske kirke. En rådgiver fra sekretariatet til Samisk kirkeråd har siden 2019 blitt invitert til å delta på de nasjonale kulturrådgiversamlingene og det ble satt i gang et arbeid med å lage en plan for samisk kultursatsing. Strategiplan for samisk kirkelig liv, som ble vedtatt på Kirkemøtet i 2019, redegjør for grunnlag og målsettinger for arbeidet med samisk språk og kultur i hele kirken (Kirkerådet 2020). Det har også blitt utarbeidet et ressursdokument om «Samisk språk, kultur og liturgi i Den norske kirke» (Kirkerådet 2019).

1.1 Problemstillinger

Hva var bakgrunnen for at Den norske kirke ansatte kulturrådgivere i bispedømmekontorene som sitt viktigste virkemiddel for å løfte kultursatsingen i kirken? Hva kjennetegner disse stillingene og i hvilken grad har de fungert slik de var ment å gjøre? Hvilke forbedringspunkter ved denne ordningen ser kulturrådgiverne selv og deres ledere i dag? Dette er spørsmål vi har ønsket å undersøke i denne rapporten. Vi spør derfor:

- Hvilke arbeidsoppgaver har kulturrådgiverne hatt?
- Hvem har de samarbeidet med?
- Har det vært samsvar mellom Dnks målsettinger for sin kultursatsing og deres faktiske arbeidsoppgaver?
- Hvilke særlige utfordringer er forbundet med en kirkelig kultursatsing? Hvor er det et forbedringspotensial?

Undersøkelsen har avgrenset seg til å innhente data fra kulturrådgiverne og deres nærmeste overordnede som i dag sitter i stillingene. Vi har ikke hatt anledning til å kontakte og intervju samarbeidspartnere på kulturfeltet utenfor Den norske kirke. Perioden kulturrådgivermodellen har fungert er nesten 15 år og mye annet har skjedd i Den norske kirke som organisasjon og i det allmenne kulturlivet i denne tiden. Fokuset på innføringen av regionale kulturrådgiverstillinger og deres virksomhet gir ikke et fullverdig bilde av kirkelig kulturvirksomhet. Dette var imidlertid et viktig og relativt omfattende politisk og økonomisk tiltak, som en oppfølging av kirkens kulturmelding i 2005. Den politiske prosessen rundt dette vedtaket var også klargjørende for hvordan staten så på kirken som en kulturaktør, og hvordan kirken selv så på kulturens rolle i kirken og sin egen rolle i kulturen.

1.2 Kort om kulturbegrepet

Ordet kultur brukes i dagligtalen om kreativ og skapende aktivitet og produkter av slik en virksomhet, og man skiller ofte mellom finkultur og populærkultur. Det førstnevnte forbindes gjerne med profesjonelle utøvere, men ikke alltid. Skillet er først og fremst basert på antatte kvalitetsforskjeller. Det finnes også et mye bredere kulturbegrep som benyttes innenfor samfunnsvitenskap og humaniora og som viser til et samfunns eller samfunnsgruppes livsform. Denne forståelsen, det antropologiske kulturbegrepet, omfatter skikker, tradisjoner, tankesett, religion, teknologi, redskaper osv. En snevrere definisjon vil ta utgangspunkt i virksomhet vi forbinder med kunstarter som musikk, drama, visuell kunst, litteratur og lignende. Det er gjerne slike uttrykksformer som blir forvaltet av offentlige organer og tilskuddsordninger i det som kalles kultursektoren.

I vår behandling av kultur i kirkelig sammenheng vil vi holde oss til den smale kulturdefinisjonen, *det sektorielle kulturbegrepet*, som altså omfatter både finkultur og populærkultur, både kunst og folkelige kulturelle uttrykksformer, både profesjonelle og amatørers kulturvirksomhet. Samtidig har vi behov for å kunne skille mellom det som må regnes som faste og obligatoriske deler av religionsutøvelsen og kirkerommet, og det som kan oppfattes som et tillegg eller noe nytt. Gudstjenesten, salmesangen og altertavlen er selvsagt også kulturuttrykk, men kirkens kulturmelding har skapt en forventning om en kirkelig kultursatsing som vil komme til syne utover det ordinære gudstjenestelivet og de kirkelige ritualene. Vi vil derfor skille mellom *kulturuttrykk* som del av ordinær religiøs utsmykning og praksis, kulturuttrykk som inngår som (ekstra) *kulturinnslag* i religiøse sammenhenger og egne *kulturarrangementer* i kirkens egen eller i andres regi.

I statens kulturmelding som ble presentert i 2003 ble det fastslått at både «den vide og den smale varianten» av kulturbegrepet er relevant for statens kulturpolitikk (Stm. 48 2002–2003, 21). Den norske kirkes kulturmelding lener seg på denne kulturforståelsen, og drøfter også kvalitetskriterier og skillet mellom kultur og kunst (Kirkerådet 2005, 34–37). Selv om det ikke gis noen definisjon på kvalitet og kunst, til forskjell i fra populærkultur og kultur i vid forstand, så peker Den norske kirkes kulturmelding på kompetanse (Kirkerådet 2005, 36) som grunnlag for kvalitetsvurderinger og at dette skal vektlegges i kirkens kultursatsing. Et av utvalgsmedlemmene, sceneinstruktør og førsteamanuensis Thea Stabell, skriver at «kunsten først og fremst må være nyskapende» (Kirkerådet 2005, 208), mens kulturvirksomhet ikke behøver å være det. All kunst er også kultur, men all kultur kan ikke kalles kunst.

Kunst og kultur brukes ofte om hverandre som synonymmer, samtidig som kultur i dagligtalen oppfattes som bredere enn kunst. I kirkens kulturmelding omtales kunstartene musikk, ordkunst, drama, dans, film, visuell kunst og arkitektur. Kunst og kunstnere defineres smalere enn kultur og kulturarbeidere. Kunsten er grensesprengende og utfordrer kulturen den er skapt innenfor, og en

kunstner bringer «alltid noe nytt til torgs» (Kirkerådet 2005, 35). Et slikt kvalitetskriterium samsvarer med definisjonen til antropologen og kunstsosiologen Arne Martin Klausen:

Med kunst menes en gjenstand, et verbalt uttrykk eller en annen form for handling med en form bevisst laget av ett eller flere mennesker. Av formen kreves at et publikum skal kunne oppfatte denne som særegen, i forhold til et beslektet, eller for publikum korresponderende, formspråk som oppfattes som alminnelig, eller at det særegne er helt unikt, enestående (Klausen 1977, 45; 1992, 178).

Klausen er også opptatt av at kunstopplevelsen forutsetter visse forkunnskaper, et kodefelleskap. Han avviser muligheten for en fullstendig naiv og spontan tolkning av et kunstverk (Klausen 1977, 101). Mens kunst kan forstås som noe grensesprengende og særegent, og som en del av kulturen, så rommer kulturen både dette og mer bekræftende og «feel-good»-pregede kulturuttrykk. Den bredere delen av kulturlivet åpner i større grad for allmenn deltakelse og fellesskapsopplevelse. I dagligtalen er det også vanlig å bruke begrepene kunst og kultur om forskjellige fremvisningsformer: Kunst er det som kan *stilles ut* i et utstillingslokale, mens kulturarrangementer gjerne vises på en scene eller i hvert fall i form av en *forestilling*. Klausen mener også at kunstopplevelser i vestlige, liberale og sekulariserte samfunn har blitt viktigere som *erkjennelsesvei* i en tid da religionens rolle synes å bli svekket (Klausen 1977, 61). Kirkens kulturmelding peker også på religionens slektskap med kunsten, som erkjennelsesutvidende og livsfortolkende. Teologen Svein Aage Christoffersen skriver i sitt innlegg i kulturmeldingen at:

... kirken har en tilbøyelighet til å oppfatte den kunstneriske bearbeiding av kristen tro og tradisjon som sekundær. Ordets primære uttrykksform er fremdeles ordene, og kunsten blir i beste fall bare en illustrasjon. Kunsten illustrerer imidlertid ikke ordene, men fortolker Ordet (Kirkerådet 2005, 20).

Kirkene arrangerer i dag konserter, gjerne i forbindelse med førjulstiden eller lokale musikkfestivaler. Julekonserter, festivalkonserter eller andre musikkarrangementer kan være arrangert av menighetene selv eller av andre aktører. Kirkebyggene brukes mye som *arrangementslokaler*, både fordi de er bygget for slike formål og fordi de har et kirkeorgel som kan brukes. Menighetene har også andre bygninger som kan egne seg til kulturarrangementer, for eksempel menighetshus og prestegårder. Mange steder er nettopp kirker og kirkelige rom de eneste lokalene som kan egne seg for lokale kulturarrangementer.

Den lokale kirken kan også ha et økonomisk motiv for å huse kulturarrangementer i egen eller andres regi. Særlig julekonsertene i førjulstiden kan ha et økonomisk potensial som bidrar til å opprettholde andre aktiviteter og stillinger i menigheten. Motivasjonen bak kultursatsingen kan være sammensatt. Man kan se på kulturopplevelser som åndelige opplevelser med direkte eller indirekte religiøse referanser, som en mulighet til å spre kunnskap om den religiøse kulturskatten, som god fellesskapsbyggende underholdning, som markedsføring for kirken som relevant samfunnsinstitusjon, som en måte å tiltrekke seg «kirkefremmede» på, og som en ny inntektskilde.

Begrepet «kulturalisering» (Fornäs 2017) er brukt av kulturforskere som har sett med kritisk blick på hvordan regioner, kommuner, bedrifter og organisasjoner bruker kultur som virkemiddel for å fremme andre målsettinger enn kulturlivet i seg selv. Forskerne Helene Egeland og Olaf Aagedal viser til dette begrepet i rapporten «Kultur i kirken» (Egeland og Aagedal 2010) og vektlegger da hvordan kirken kommuniserer med samfunnet gjennom å løfte frem kirkelig kultur, for eksempel kirkemusikken, og ved å fremheve seg selv som kulturaktør, for eksempel når kirken er konsertarena. Forskerne beskriver dette dels som et diskursivt skifte, altså en endring i hvordan kultur omtales blant kirkens ledere og strateger, og en konkret satsing på økt aktivitet (Egeland og Aagedal 2010, 11–12).

I kirkens kulturmelding blir det beskrevet en avstand mellom kirken og det profesjonelle kultur- og kunstfeltet, noe som i førmoderne tid var integrert. Denne differensieringen kan forstås som en del av sekulariseringen på samfunnsnivå. Ambisjonene i «Kunsten å være kirke» kan tolkes som et forsøk på å gjenforene kirkeliv og kulturliv til «en måte å være en sann og åpen folkekirke på» (Kirkerådet 2005, 199). Det er en ambisjon som et annet forskerpar, Ole Marius Hylland og Heidi Stavrum, stiller seg noe skeptiske til: «Kunstlivet og kirkelivet er på den ene siden differensiert i så stor grad at ambisjoner om kirken som kulturaktør blir vanskelige å realisere i praksis» (Hylland og Stavrum 2015, 229). Dette gjaldt imidlertid mulighetene for i større grad å invitere profesjonelle kunstnere og artister inn til et nærere samarbeid med kirken. Kirkens ordinære virksomhet og lokaler har imidlertid også integrerte kulturuttrykk, og man kan godt hevde at gudstjenestelivet også er en del av det lokale kulturlivet. En gjennomføring av kulturløftet kan her bety å omtale og behandle kulturuttrykkene uten å forholde seg til den rituelle og sakrale konteksten, noe som i praksis kan være vanskelig og virke fremmed.

På den andre siden er kunstlivet og kirkelivet differensiert i så liten grad at kulturpolitiske ordninger for kirkemusikk gjerne kan komme til å underkjenne de sterke religiøse tradisjoner og funksjonskrav som ligger i kirkemusikken. En kulturpolitisering av kirkemusikken forutsetter en utdifferensiering av det religiøse som kan vise seg vanskelig i praksis (Hylland og Stavrum 2015, 229).

For å sette dette på spissen: kunne man tenke seg at musikkanmeldere skrev anmeldelser av kirkemusikken i en søndagsgudstjeneste, eller at litteraturkritikere vurderte prekenene utfra litterær og dramaturgisk kvalitet?

Kulturalisering av kirken handler om mer enn at profesjonell kunst og kirkelig virksomhet knyttes sammen. Det handler i høy grad om et ønske om å øke volumet på antall kulturarrangementer i kirken og gjøre kirken mer synlig som kulturaktør for omverdenen. Til en viss grad kan dette også dreie seg om inntekter til den lokale menigheten, noe vi har vært inne på når det gjelder julekonsertene som har blitt en svært populær sjanger. Kirker er aktuelle for utleie som konsertlokale og scene, noe musikk- og kulturfestivaler har oppdaget. Det er likevel lite sannsynlig at kirken primært ser kulturarrangementer som en inntektskilde. Snarere blir det betraktet som en stor utfordring å skaffe finansiering til det kirken selv ønsker å realisere. Kultur i kirkelig regi, eller i det minste i kirkens lokaler, åpner imidlertid en kontaktflate mot et bredere publikum, samtidig som det påvirker kirkens omdømme både i befolkning, næringsliv og hos myndigheter. Om-dømmebygging og markedsføring er målsettinger som i ytterste konsekvens kan innebære en instrumentell holdning til kultur. Det kan også diskuteres om bruk av kulturuttrykk for å støtte forkynnelsen i noen sammenhenger kan innebære en instrumentalisering av kultur. Forkynnelse og kunst behøver ikke være motsetninger, men da må de samme kvalitetskravene stilles til disse kunstuttrykkene som ellers, og deres kunstneriske egenverdi må anerkjennes. Vi har tidligere sitert teologen Christoffersen når han skriver at kunsten ikke må reduseres til å være en «illustrasjon av ordene». En annen mulig formulering av dette kan vi finne i Kirkemøtets saksfremstilling for veivalget i 2018 når det gjelder kultursatsingen i kirken:²

Kunsten og kulturen forstås ikke bare som hjelpemidler for Ordets forkynnelse. De er genuine uttrykksformer for liv og tro. Kunsten og kulturen representerer et språk kirken må kunne. Kirken må kunne dette rett og slett fordi kunsten og kulturen er en del av det å være kirke. Bildene, arkitekturen, det musiske og det grensesprengende poetiske språket leter og lengter etter det guddommelige og det sant menneskelige (Kirkerådet 2018).

.....
² KM 11/18, saksorientering, Rapport og veivalg for Den norske kirkes kunst- og Kultursatsing. Kirkerådet 2018.

Måten kulturlivet organiseres og reguleres på kan også ha betydning for om kultur blir instrumentalisert eller om den dyrkes som en verdi i seg selv, og om kultur som ytring får utfolde seg fritt. Dette blir gjerne anført som argumenter for at kunst og kultur må skjermes fra overstyring fra myndigheter og finansieringskilder. Man kan si at den foreslåtte sentermodellen i større grad var bygget på dette premisset om en «armlengdes avstand», mens rådgivermodellen integrert i bispedømmeadministrasjonen ikke var det i samme grad. Rådgiveren er i staben til biskopen som har tilsyn med menighetene og har siste ord dersom en kontroversiell kunstnerisk avgjørelse blir innklaget. Bispedømmene kan også ha egne kulturprosjekter der kulturrådgiveren vil komme i en produsentrolle. Remlov (Remlov 2012) har i et essay skrevet om kultur og kulturpolitikk og understreket at kunst og kultur til tross for prinsippet om «armlengdes avstand» også har et samfunnsoppdrag. Han viser til et Holberg-sitat som Det kongelige teater i København monterte over inngangen sin på 1800-tallet: «Ej blot til lyst.» I denne historiske perioden var oppbygging av nasjonale kulturinstitusjoner et viktig ledd i å bygge en moderne nasjonalstat. Det Remlov synes å mene er at selv om kulturen skal ha en egenverdi, så er det legitimt at de som finansierer den har noen overordnede føringer. I nyere tid har norsk kulturpolitikk gjerne blitt koblet sammen med demokrati, samfunnsdeltakelse, fellesskapsbygging og velferd for barn og unge.

2. Metode

Rapporten bygger på tre ulike datakilder: intervjuer, surveydata og dokumenter. Vi har intervjuet kulturrådgiverne i to ulike bispedømmer og deres nærmeste overordnede (avdelings-sjef/kirkefagsjef), en rådgiver i Samisk kirkeråd som har tillagt oppgaver på kulturfeltet, og seniorrådgiver i Kirkerådet med koordineringsansvar for kulturrådgiverne. Sistnevnte omtales som Kirkerådets kulturrådgiver, men denne stillingen har andre funksjoner enn de regionale stillingene. I tillegg har vi intervjuet en kulturrådgiver i et bispedømme som har et tilknyttet ressurscenter for kirkekultur. Intervjuene med kulturrådgivere og deres nærmeste leder i to bispedømmer ble foretatt i ulike landsdeler som representerer en kontrast når det gjelder hvilke religiøse kulturer som er dominerende. Vi har videre gjennomført en survey-undersøkelse som har gått ut til samtlige kulturrådgivere og deres nærmeste overordnede i bispedømmene. Vi har analysert dokumenter i form av utredninger, planer, saksfremlegg og vedtak, samt digitale ressurser på relevante nettsider og statistikk for Den norske kirke og Kulturrådet.

Kulturrådgiverne i de to case-bispedømmene ble personlig intervjuet om innholdet i sin stilling og om kirkelig kulturvirksomhet i sitt bispedømme. De ble også spurt om utvikling over tid etter at stillingen ble opprettet. Vi stilte mange av de samme spørsmålene til kulturrådgivers nærmeste overordnede ved bispedømmekontoret.

Et digitalt spørreskjema ble sendt ut til de regionale kulturrådgiverne ansatt ved bispedømme-kontorene og til deres nærmeste overordnede med spørsmål om stillingen og hva slags type kulturvirksomhet det ble satset på. Vi ba dem om å gi eksempler på type arrangementer og samarbeid med andre aktører. Vi fikk svar fra samtlige 11 kulturrådgivere og 6 av 11 ledere. Et såpass lite utvalg må behandles mer som kvalitative enn som kvantitative data, og sammenholdes med andre datakilder (metode-triangulering).

Den norske kirkes kulturmelding fra 2005 («Kunsten å være kirke») er et sentralt dokument og utgangspunkt for en flerårig behandlingsprosess i kirkelige og politiske organer. Ordningen med kulturrådgivere ble etablert mens kirken ennå var en statskirke, og både regjering og stortingspolitikere hadde den gang større innflytelse på kirkens indre organisering og prioriteringer enn det som er tilfelle i dag. Kirkens kulturmelding refererer til regjeringens kulturmelding i 2003 (St.meld.nr. 48 2002–2003) som slår fast kirkens rolle som kulturbærer og kulturarena. I regjeringens forslag til statsbudsjett for 2009 (St.prp.nr. 1 2008–2009) blir det referert til kirkens kulturmelding, som understreker behovet for et kompetanseløft på kulturfeltet når den skal begrunne bevilgningen til kulturrådgiverstillingene. Dette er politiske dokumenter som danner grunnlaget for senere beslutninger i storting, departement, kirkemøte og kirkeråd. Kirkerådets og Kirkemøtets saksdokumenter fra behandlingene i 2005, 2009, 2013 og 2018 gir innblikk i prosessen i de kirkelige organene. Dette inkluderer en sammenfatning av kirkens høringsrunde som avspeiler enkelte interessekonflikter i det kirkelige kulturlivet og forståelsen av dette.

Vi bruker ikke navn på bispedømmet eller de intervjuede informantene, men det vil likevel være mulig å kunne gjette seg til dette dersom man har nærmere kjennskap til den kirkelige organisasjonen. Informantene er informert om dette. Prosjektet er meldt inn til SIKT – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, som fører kontroll med personvernet i forskningsprosjekter. Vi har lagt til grunn at undersøkelsen ikke er ment å gi en beskrivelse av et bestemt bispedømme eller arbeidet som utføres av en bestemt person, men snarere å gi et riss av fellestrekk ved en nasjonal kultursatsing og en bestemt ordning. Det har fra Kirkerådets side vært klart at man ønsker å videreføre og utvikle ordningen. Dersom Kirkerådet hadde stilt spørsmål

ved om ordningen med kulturrådgivere var verdt å videreføre, ville en «summativ evaluering», også kalt en resultatevaluering, vært en naturlig tilnærming. En slik evaluering tar sikte på å vurdere måloppnåelse og gjør kost-nytte analyser. I dette prosjektet har vi en annen tilnærming: å beskrive hvordan kulturrådgivermodellen faktisk fungerer, og å identifisere potensielle forbedringspunkter i samarbeid med de ansatte. En evaluering som primært tar sikte på utvikling og intern læring kalles gjerne en «formativ evaluering». Hensikten med undersøkelsen vår har vært å peke på styrker og svakheter ved denne måten å understøtte kirkelig kulturvirksomhet på.

Vi erkjenner imidlertid at undersøkelsen har en alvorlig begrensning ved at den ikke i større grad har tatt inn et utenfraperspektiv på kirkekultur og kulturrådgivernes funksjon. Samarbeidsnettverkene rundt de lokale menighetenes kulturaktiviteter er mangslunne og uensartede og ville representert en stor metodisk utfordring for en systematisk datainnsamling. En undersøkelse som tar utgangspunkt i andre, ikke-kirkelige, aktører på kulturfeltet, om deres vurderinger av og erfaringer med Den norske kirke som kulturaktør ville være svært interessant, og bør ses på i et eget forskningsprosjekt.

3. Etablering av kulturrådgiverstillinger i Den norske kirke

Kulturmeldingen åpnet opp for ulike måter å gi kirkekulturen et kompetanseløft på, og Kirkemøtet i 2005 anbefalte å opprette «regionale ressurs- og kultursentre» der ett skulle ha et nasjonalt koordineringsansvar. Valget falt til slutt på kulturrådgivermodellen, som også var lagt frem som et alternativ i kulturmeldingen. Ifølge våre kilder var det kirkeminister Trond Giske som tok denne avgjørelsen (KR 61/13).

En hovedidé bak valget av kulturrådgivere fremfor regionale kultursentre, eller andre måter å stimulere til økt kvalitet og mer aktivitet på, er fasilitering. Rådgiverne skal ikke inn i en produsentrolle, men være «fødselshjelpere» ved å legge til rette for og koordinere utvikling og samarbeid mellom utøvere og lokale kirkelige arrangører. Tenkningen er gjenkjennbar fra et kommunalpolitisk skifte i de siste tiårene før tusenårsskiftet. Kommunesektoren, som hadde bygget kraftig ut egen kulturvirksomhet både som produsent og forvalter, trakk seg mer tilbake og inn i en mer rendyrket tilrettelegger- og koordinatorrolle. På samme tid forsvant gjerne også de rene kulturstillingene og politiske kulturutvalgene, for å gjenoppstå som kombinerte stillinger og utvalg sammen med andre sektorer som skole, barn og unge, idrett osv. Det er meningen at en opptrapping av kirkelig kultur skal finansieres utenom kirkens ordinære budsjetter eller øremerkede offentlige midler. Kirken skal konkurrere om tilgjengelige offentlige stønadsordninger på lik linje med andre organisasjoner og institusjoner.

Tilsettingen av kulturrådgivere begynte i 2009. Det ble da bevilget penger til seks stillinger, og meningen var da at kulturrådgiverne også skulle ha ansvar for et annet bispedømme i tillegg til der de var ansatt. Alle bispedømmene fikk noe midler til kompetansehevede tiltak innen kultur. Fra februar 2011 hadde alle bispedømmene en egen kulturrådgiver. I denne oppstartperioden hadde departementet også lagt en føring om at bispedømmene skulle velge et fagområde de skulle ha «spisskompetanse» på. Tanken var da at kulturrådgiverne samlet ville komplementere hverandre og at denne modellen la til rette for kompetanseutveksling. Man kan godt tenke at dette videreførte noe av idéen bak sentermodellen som nettopp la opp til mer spesialisering. Alle bispedømmene oppga en spisskompetanse, med ett unntak. Etter hvert, blant annet på grunn av utskiftninger i stillingene, ble denne føringen sett bort i fra. Dette kan også henge sammen med at det overordnede fagansvaret ble flyttet fra Kirkerådet til bispedømmekontorene i 2011.

I begrunnelsen for en sentermodell var det i tillegg til muligheten til en oppsamling av spisskompetanse også vist til den tidligere nevnte idéen om «armlengdes avstand» til de politiske organene – i denne sammenhengen det valgte Kirkerådet og Kirkerådets administrasjon i Kirkens hus. Dette henger sammen med at det har vært en etablert forståelse at kunst og kulturliv må ha frihet hvis det skal kunne ha en grensesprengende og erkjennelsesutvidende funksjon. Kulturforskeren Per Mangset kaller dette prinsippet for «kulturlivets grunnlov» (Mangset 2013; Langsted 2010). Vi har tidligere referert til det teaterregissør Remlov omtaler som et legitimt samfunnsoppdrag, at det er rimelig at myndighetene gir noen overordnede føringer for kunst og kulturvirksomhet de er med å finansiere. Politikere skal imidlertid ikke blande seg inn i kunstneriske avgjørelser som de ikke er kompetente til. Mangset mener også at offentlig finansiert kulturvirksomhet må kunne ha rom for visse demokratisk bestemte målsettinger. Eksempler på dette kan være tilrettelegging for at kunst kan nå ut til flere grupper, eller inkludering av marginaliserte målgrupper i kulturelle aktiviteter. Vurderinger av kvalitet, for

eksempel når det skal tildeles midler, eller programmering av kunstutstillinger og teateroppsetninger, må derimot gjøres av noen med særlig kunstkompetanse, ikke politikere eller kontorsjefer. Dette åpner for å betrakte forholdet mellom styring og kunstnerisk frihet som en balansegang, samtidig som det advares mot å instrumentalisere kulturen. Vi tolker også budskapet i kirkens kulturmelding dithen, at et instrumentelt syn på kulturen ville medføre et tap for både kirken og kunsten.

Spenningen mellom kulturens egenverdi og kulturens mange funksjoner og ringvirkninger kan gjenfinnes i både statlig, kommunal og kirkelig kulturpolitikk. Det fremgår av Kulturrådets policy (Kulturrådet 2018) at det betrakter sin oppgave til å følge krav om kunstnerisk kvalitet, samt å bidra til innovasjon, uten å skjele til andre sidehensyn. Kirkens kulturmelding argumenterer, etter vårt syn, langt på vei i samme retning som Kulturrådet. Dette kan forstås utfra ønsket om å bedre sitt omdømme som kulturaktør og gjøre seg mer relevant og interessant som samarbeidspart. Samtidig er det klart at kirken med sin samlede kulturvirksomhet også har andre målsettinger, noe som presiseres blant annet i Kirkemøtets vedtak i 2009 og 2018 (KM 11/18).

Kulturrådgiverne ble innplassert i bispedømmenes administrasjon og underordnet stiftsdirektøren sammen med de andre rådgiverne (diakonirådgiver, trosopplæringsrådgiver etc.). Bispedømmene styres av bispedømmerådet (rådsstrukturen) og biskopen (den geistlige strukturen). Organisatorisk sett er det ikke snakk om en «armlengdes avstand», dersom man også legger vekt på bispedømmekontorets og biskopens tilsynsfunksjon overfor menighetenes virksomhet og at bispedømmets administrasjon også har egne kulturaktiviteter. Om dette faktisk er et problem, må vi spørre kulturrådgiverne om. Det kan også være fordeler med en slik organisering. Kulturrådgiveren kan ha nytte av å være integrert i den kirkelige organisasjonsstrukturen for å utvikle gode samarbeidsforhold til menighetene og samtidig ha en nær relasjon til den overordnede ledelsen i bispedømmet. Bispedømmekontoret kan sees som det beste stedet å være for å få oversikt og holde kontakten med hele nettverket av lokale menigheter i regionen. Her vil det også være et samlet kollegium av flere rådgivere med lignende funksjoner på andre fagområder.

Kulturrådgivernes opplevelse av faglig autonomi og frihet i stillingen er ett av spørsmålene vi har stilt i denne undersøkelsen.

Som nevnt så har det over tid skjedd en endring i hvordan man har tenkt om kompetansesammensetningen ved tilsetninger av kulturrådgivere. Det var opprinnelig en idé at kulturrådgiverne kunne utgjøre et nettverk som samlet sett hadde spisskompetanse på ulike, komplementerende områder. Innenfor dette nettverket, som ble og fortsatt blir koordinert av en rådgiver i Kirkerådets sekretariat, kunne man dra vekslers på hverandres kompetanse. Kulturrådgiverne ble fra begynnelsen av rekruttert og tilsatt i de enkelte bispedømmene, og etter et par år ble det også bestemt at det overordnede faglige ansvaret skulle ligge der, ikke i Kirkerådet. Dette kan ha medført at man i stedet prioriterte det man anså som mest tjenlig for bispedømmets egne behov.

Opprettelse av nye stillinger som kulturrådgivere var begrunnet i en ny satsing på kultur i kirken og finansiert av departementet. Et sentralt premiss for stillingene var at de ikke skulle ha en produsentrolle. Ansvaret for den kirkelige kulturvirksomheten skulle fremdeles primært ligge hos de lokale menighetene, og i prosti og bispedømme når det var naturlig. Kulturrådgivernes rolle var tilrettelegging, kompetansebygging og rådgiving. Det var en forventning om at dette skulle føre til innovasjon, kvalitetsløft og økt aktivitet innen kirkelig kulturvirksomhet.

Kirkerådet formulerte noen sentrale målsettinger for stillingene, i samsvar med føringene departementet hadde gitt (Kirkerådet 2009):

- Øke kunst- og kulturkompetansen i kirken, ved tilsetting av kvalifiserte rådgivere
- Øke kunst- og kulturkompetansen i kirken, ved at kulturrådgiverne selv gir råd til menigheter, videreformidler erfaringer, legger til rette for kontakter og allianser, og lager seminarer
- Bidrar til kontakter og samarbeid mellom kirken og profesjonelle kunstnere, artister og kulturarbeidere, og kulturinstitusjoner
- Bidrar til at menigheter og andre kirkelige organer søker og får tildelt offentlig tilgjengelige kulturmidler, blant annet fra Kulturrådet
- Bidrar til at Den norske kirke fremstår utad som en profesjonell og relevant kulturaktør
- Bidrar til å utvikle en kirkelig kulturforståelse på grunnlag av kulturmeldingen «Kunsten å være kirke»

Innplasseringen i bispedømmekontoret kunne medføre en fare for at de nye stillingene i stor grad overtok arbeidsoppgaver som tidligere hadde blitt ivaretatt av andre ansatte, og at det dermed ble liten forandring. Biskopen og bispedømmekontoret har fra før kulturoppgaver, særlig knyttet til kulturarv i form av bygninger og historiske minnesteder, og i forbindelse med gjenstander i kirkerommets utsmykning, orgel og liturgiske tekstiler. Kirken har store oppgaver i forbindelse med det man kan kalle materiell og immateriell kulturarv knyttet til kirkens tradisjonelle virksomhet, mens den nye kultursatsingen har åpenbart hatt målsettinger om mer samarbeid med profesjonelle kunstnere og artister om å utvikle kirkelig kultur videre.

4. Videre utvikling i kirkens kunst- og kultursatsing

4.1 Endringer og satsinger i kirkens kulturpolitikk

Hva skjedde etter kirkens kulturmelding og etableringen av kulturrådgiverstillingene sentralt og regionalt? I perioden rundt og etter etableringen av kulturrådgiverstillingene har det fra regjeringens side vært satset store ressurser på norsk kulturliv. Flere regjeringer har stilt seg bak et nasjonalt kulturløft på 2000-tallet, med blant annet en målsetting om å få kulturbevilgningene opp til minst 1 prosent av statsbudsjettet.

I 2013 vedtar Kirkerådet (KR 61/13) å be departementet om midler til å styrke hva de kaller «to grunnpilarer» i kirkelig kunst og kultur: kirkearkitektur/interiør/visuell kunst og kirkemusikk. De vedtar også å be om ekstra stillingsmidler for å styrke kirkemusikkkompetansen i Kirkerådet og regionalt, enten ved domkirkemenighetene, et annet regionalt senter eller i lokale menigheter. De ville også be om midler til å tilsette konsulenter for kirkearkitektur, kirkelige tekstiler og kirkekunst sentralt. Kirkerådet bestemmer samtidig at kultur skal opp igjen som sak på Kirkemøtet i 2018 (KR 61/13 *Styrking av kirkens kunst- og kulturarbeid*).

I 2018 legger Kirkerådet frem en rapport for Kirkemøtet som oppsummerer utviklingen på kirkekulturfeltet siden 2005 og gir anbefalinger om veivalg videre (KM 11/18). De fastholder at kulturrådgiverne gjør en viktig jobb og anbefaler å fortsette kultursatsingen. Rapporten beskriver en positiv utvikling når det gjelder kulturaktivitet, særlig konsertarrangementer og særlig slike med eksterne arrangører. Rapporten sier at det er vanskelig å vurdere hvor stor betydning kulturrådgiverne har hatt for denne økningen siden det samtidig har vært en stor kultursatsing fra statens side gjennom «kulturløftene». Rapporten viser også til forskning som sier at kirken har økt bruken av profesjonelle kunstnere. Det har imidlertid vært en nedgang når det gjelder kirkekorene.

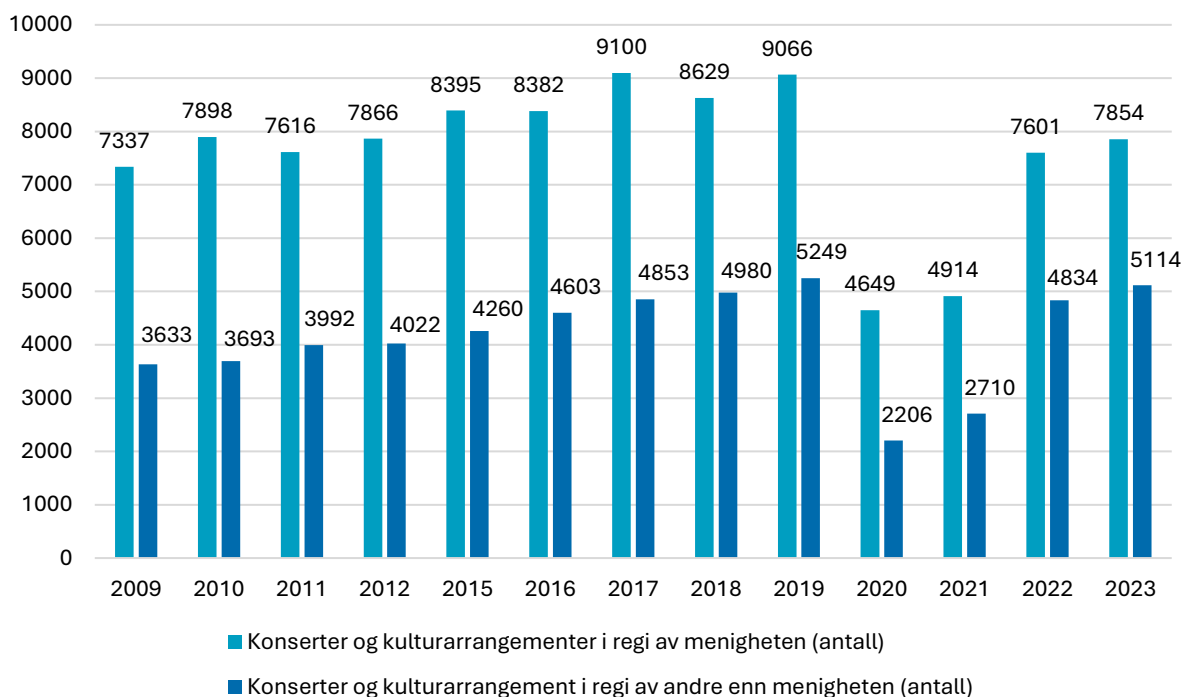
Blant de videre anbefalingene understreker rapporten at bispedømmene må satse videre på regionale kompetansenettverk innen kunst og kultur og opprette kunstfaglige råd. Menighetene oppfordres til å øke kirkemusikernes stillingsprosent slik at de får mulighet til å «utøve fri kunstnerisk virksomhet, drive korarbeid og til å samarbeide med det lokale kulturliv» (KM 11/18, 4).

Den norske kirkes kulturmelding kom i en periode på begynnelsen av 2000-tallet da ulike regjeringer besluttet å styrke kulturlivet gjennom kulturløftene. En stortingsmelding i 2002 omtaler Den norske kirke som viktig kulturbærer (St.meld. nr. 48 (2002–2003) Kulturpolitikk fram mot 2014). «Den kulturelle skolesekken» var en egen tilskuddsordning for å stimulere kulturtilbud til barn og unge. En utfordring som gjelder for alle tros- og livssynssamfunn, er at mange offentlige tilskuddsordninger ekskluderer livssynsorganisasjoner. I en stortingsmelding om «Den kulturelle skolesekken» (DKS) som kom i 2007 står det eksplisitt at religiøse institusjoner og trossamfunn også må regnes med (St.meld. nr. 8 (2007–2008)). Kirkerådet kommenterer dette slik: «Ikke alle bispedømmer har opplevd det like enkelt å få forståelse for at kirken engasjerer seg i DKS-ordningen og vil produsere egne tiltak. I så måte er St.meld.nr. 8 et kjærkomment dokument» (KR 61/13, 17).

4.2 Endringer i konserter og kulturarrangementer

Nå har det gått flere år siden kulturrådgiverstillingene ble etablert, og vi kan se på statistikk for antall konserter arrangert av menighetene og arrangert av andre frem til 2023. Hvordan har utviklingen vært i årene frem til 2023?

Figur 1 Konserter og kulturarrangementer i Den norske kirke

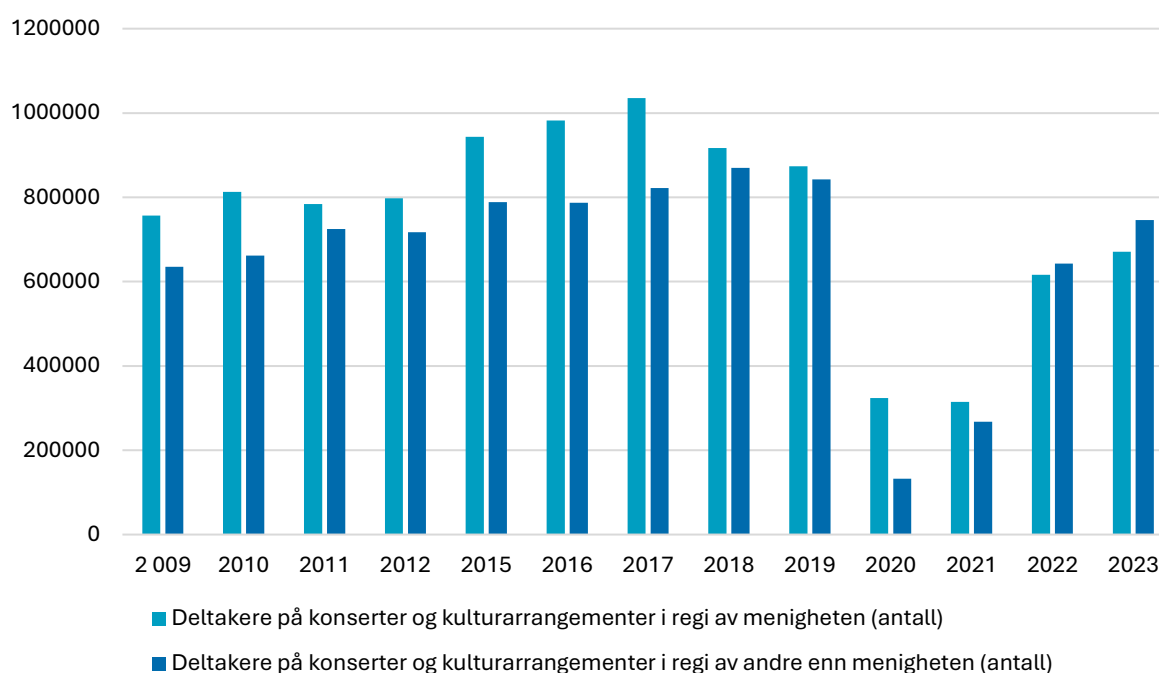
Kilde: Viser endring i antall konserter og kulturarrangementer i Den norske kirke siden 2009. Basert på tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB). 2020 og 2021 var pandemi-år, restriksjonene ble opphevet 12. februar 2022.

Antall kirkelige kulturarrangementer økte jevnt frem mot 2020 da korona-pandemien førte til at svært mye scene-aktivitet måtte avlyses. Hvis vi ser på utviklingen frem til det siste normalåret før pandemien (2019), ser vi en jevn økning både i kulturarrangementer i regi av menighetene og i regi av andre. Det er riktignok tegn til en utflating i antall arrangementer i regi av menighetene i årene før pandemien. Økningen bekrefter at kirken har blitt en mer attraktiv arena for andres arrangementer og at denne utviklingen har fortsatt. Hvis vi ser på tallene for 2023 har arrangementer i regi av andre enn menigheten nesten nådd opp til nivået før pandemien. Tallene for arrangementer i regi av menigheten har ikke kommet opp til nivået før pandemien og ligger på omtrent samme nivå som i 2012.

Selv om antall arrangementer kan gi oss en indikasjon på hvor omfattende kulturarbeidet er i kirken, gir det ikke innsikt i oppslutningen om disse. Vi skal derfor se på hvor mange deltakere det har vært på konserter og kulturarrangementer i regi av menigheten og i regi av andre.

Figur 2 Antall deltakere på konserter og kulturarrangementer i Den norske kirke

Kilde: Viser endring i antall deltakere på konserter og kulturarrangementer fra 2009. Basert på tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB).

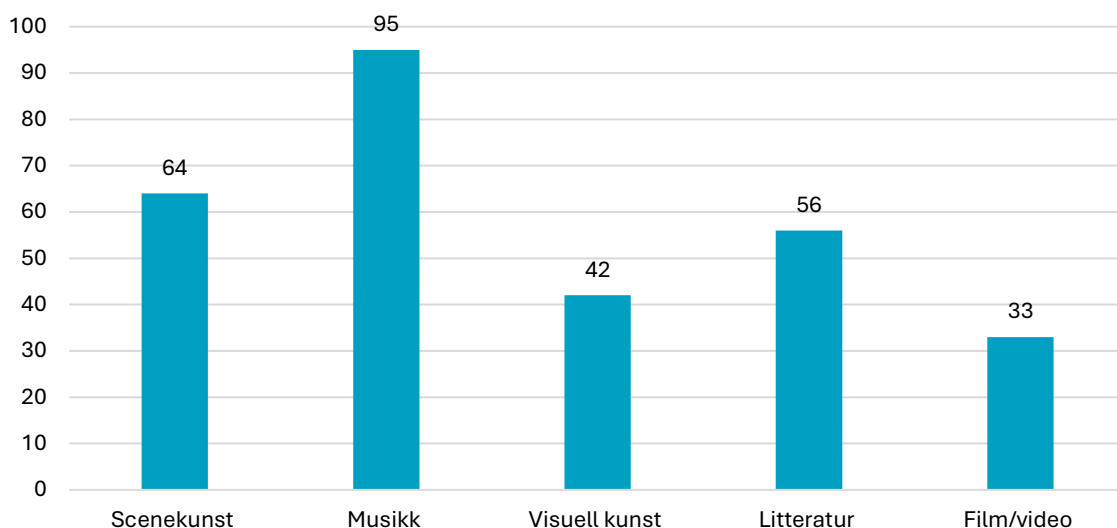
Slik vi ser i Figur 2 har det vært en økning i antall deltakere fra 2009 og frem til 2019. Deltakere på arrangementer i regi av menighetene økte til 2017, men har siden sunket noe. Det er verdt å merke seg at antall deltakere på arrangementer både i regi av menigheten og av andre var nokså likt i 2018 og 2019. Dette kan virke overraskende når vi ser på den store forskjellen på antall arrangementer som er gjennomført. Det kan bety at det er langt større oppslutning om arrangementene som er gjennomført av andre enn menighetene, for eksempel julekonserter. I en undersøkelse av julekonserter i Den norske kirke, skrev Anne Løvland og Pål Repstad følgende: «Det aller første funnet på våre forskerferder var at det var lurt å møte fram tidlig til julekonsertene, for kirkene var svært ofte fulle og med lang kø utenfor» (Løvland og Repstad 2008, 41).

4.3 Annen kulturaktivitet i kirken

En undersøkelse fra 2016 av kulturaktiviteter og kulturarenaer i norske kommuner fant at 52 prosent av kirkene i undersøkelsen rapporterte om økt aktivitet. Kirken som kulturarena har blitt mer attraktiv (Brandser og Rubecksen 2016, 188–189). Undersøkelsen viser at kirkene rapporterer om aktiviteter innen ulike kulturformål. I Figur 5 ser vi at særlig mange rapporterer om aktiviteter innen musikk (95 prosent) og scenekunst (64 prosent)³.

³ Første delen av Brandser og Rubecksens undersøkelse henvendte seg til kulturkontorene/kulturansvarlige i den enkelte kommune og omfattet spørsmål om kulturtilbudet og -arenaer. I andre del av undersøkelsen henvendte de seg til utvalgte kulturarenaer som den enkelte kommune hadde oppgitt. Hver arena ble i tillegg bedt om å registrere ulike kulturaktiviteter som foregår ved arenaen i to utvalgte uker i 2015. På denne måten fikk de et bilde av fordelingen på ulike kunstarter ved hver enkelt arena. Figur 3 viser kun arenatypen religiøse lokaler (n = 67) som i hovedsak var kirker (Dnk).

Figur 3 Hva slags kulturaktiviteter ivaretas av kirker/gudshus/religiøse forsamlingslokaler

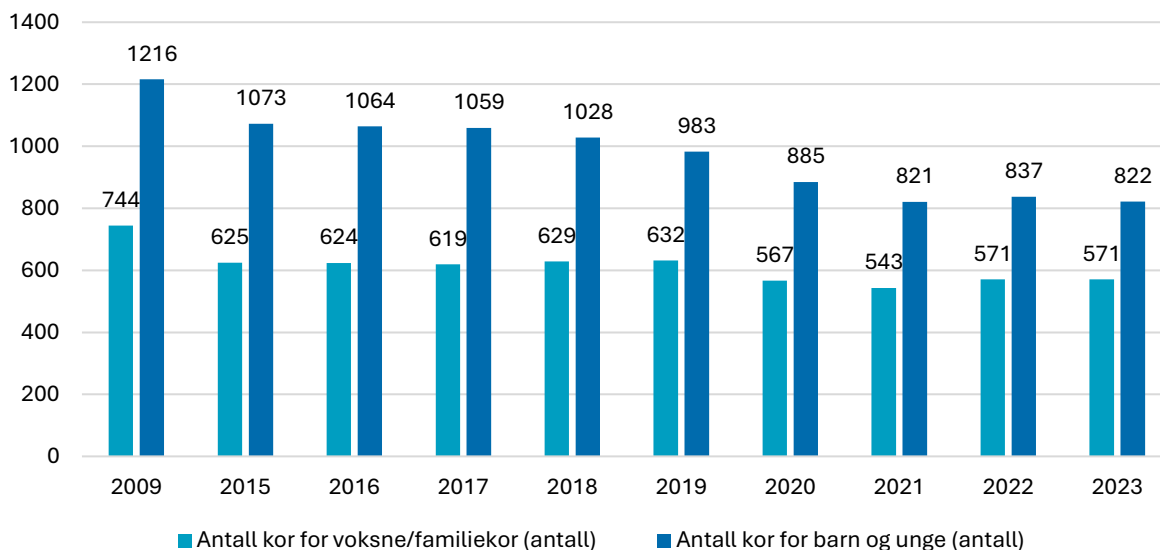
Kilde: Tall fra kartlegging av kulturaktiviteter og kulturarenaer i norske kommuner (Brandser og Rubecksen 2016, 59). Arrangementer innen ulike kunstarter i to tilfeldige uker. Prosent.

I undersøkelsen av kulturarenaer blir det undersøkt om det er flere eller færre profesjonelle aktører som bruker arenaen i dag sammenliknet med for fem år siden. Her svarer 47 prosent av kirkene (N = 62) at det er flere, 45 prosent av det er som før og bare 8 prosent at det er færre profesjonelle aktører som bruker kirken enn for fem år siden (Brandser og Rubecksen 2016, 77).

4.4 Utvikling i antall kor og kormedlemmer

En annen viktig del av kirkens kulturvirksomhet er korvirksomhet.

Figur 4 Antall kor tilknyttet kirken

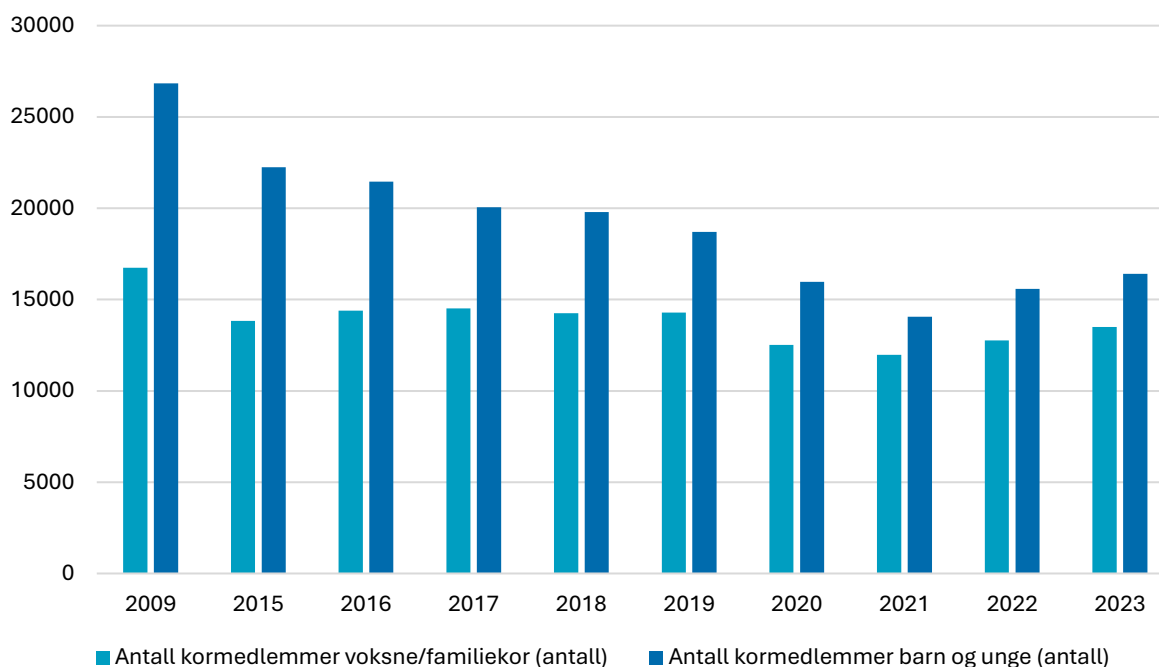

Kilde: Viser endring i antall kor tilknyttet Den norske kirke siden 2009. Basert på tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB). 2020 og 2021 var pandemi-år, restriksjonene ble opphevet 12. februar 2022.

Figur 4 viser at det siden 2009 har vært en nedgang i antall voksenkor, men antallet har ligget relativt stabilt fra 2015 og frem til pandemien. Det er verdt å merke seg at antall kor har vært relativt stabilt de siste årene (etter 2019), men at antallet er betydelig lavere om vi sammenligner

med antall kor i 2009. Antall kor for barn og unge har sunket siden 2009. Sammenligner man nedgangen i prosent har nedgangen vært størst i kor for barn og unge med en nedgang på 32 prosent fra 2009 til 2023. I samme periode har kor for voksne hatt en nedgang på 23 prosent. Vi ser også her at antall kor har vært relativt stabilt de siste årene (siden 2019). Korvirksomheten får et tydelig fall i pandemiårene.

Figur 5 Antall kormedlemmer i Den norske kirke

Kilde: Viser endring i antall medlemmer i kor for voksne og familiekor og antall medlemmer i barne- og ungdomskor fra 2009. Basert på Statistisk sentralbyrå (SSB).

I Figur 5 ser vi at antallet kormedlemmer har vært ganske jevnt i voksne kor og familiekor frem til pandemien. Det har imidlertid vært en nedgang i antall medlemmer i barne- og ungdomskor. Dette samsvarer med Figur 4, hvor vi kunne se at antall barne- og ungdomskor har blitt færre siden 2009.

Kan denne nedgangen være del av et større bilde, der oppslutningen om kor generelt synker i samfunnet? Om vi ser på antall kor og korsangere i ulike organisasjoner, ser vi at det ikke er en generell nedgang i antall kor. I Tabell 1 ser vi at antall kor innen ulike organisasjoner har variert noe mellom årene. Hvis vi ser på det totale antallet kor, er det små forskjeller hvis vi sammenligner årene 2015 og 2023. 2018 og 2019 skiller seg imidlertid ut med flere antall kor enn de andre årene. Samtidig må vi merke oss at tall for antall kor mangler blant noen av organisasjonene i ulike år. I 2018 har alle organisasjoner sendt inn tall for antall kor. Dette gir utslag i det totale antallet kor, og forskjellen vi ser mellom årene kan være misvisende.

Tabell 1 Antall kor etter organisasjoner

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Norges Korforbund	992	1003	1007	1026	1037	1040	1037	1048	1038
Norsk sangerforum	346	374	370	378	376	..	367	362	357
Ung i Kor	304	249	290	283	275	291	290	269	290
Ung Kirkesang	312	342	326	342	315	278	241	252	269
Norges kirkesangforbund	154	153	154	149	147	..	130	139	138
KFUM-KFUK	227	223	..	220	194	..	202	173	..
Acta - Barn og unge i Normisjon	..	..	..	227	206	220	216	178	172
Norsk Sangerforbund	..	57	52	43	51	..	50	50	49
Søndagsskolen i Norge	..	..	..	52	..	43	..	..	10
I alt	2335	2433	2199	2720	2601	1872	2533	2471	2323

Kilde: Norges Korforbund/Koralliansen. Antall kor i 2020 kan ikke sammenliknes med tidligere år på grunn av manglende rapportering fra flere organisasjoner.

Antall kor og antall sangere i kor henger naturlig nok sammen. Vi ser i Tabell 2 at antall kormedlemmer har variert noe mellom årene, men at antallet medlemmer er tilnærmet lik i 2015 og 2023. Igjen skiller årene 2018 og 2019 seg ut ved å ha et større antall medlemmer enn de andre årene. Slik vi var inne på ovenfor, henger dette sammen med om organisasjonene har rapportert om tall for de aktuelle årene. Utviklingen vi ser i kirken, med et synkende antall kor og kormedlemmer, ser ikke ut til å være tilfellet for resten av korfeltet.

Tabell 2 Antall korsangere etter organisasjon

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Norges Korforbund	29104	29901	29464	30428	30528	30092	28485	29991	30053
Norsk sangerforum	10152	10669	10683	10537	10755	..	10085	10002	10803
Ung i Kor	10452	10088	10845	10386	10368	10259	10532	14055	10908
Ung Kirkesang	8320	8471	8621	9207	7893	7378	6546	6382	7297
Norges kirkesangforbund	3529	3612	3598	3540	3505	..	3075	3209	3457
KFUM-KFUK	7296	6246	..	4570	4410	..	3624	3794	..
Acta - Barn og unge i Normisjon	..	..	..	6068	5846	4874	4683	4544	4787
Norsk Sangerforbund	..	1273	1286	1181	1121	..	1048	1054	1081
Søndagsskolen i Norge	..	..	..	1633	..	1102	..	..	160
I alt	68853	71451	64497	77550	74426	53705	68078	73031	68546

Kilde: Norges Korforbund/Koralliansen. Antall korsangere i 2020 kan ikke sammenliknes med tidligere år på grunn av manglende rapportering fra flere organisasjoner.

4.5 Kulturdirektoratets tildelinger til kirkemusikk

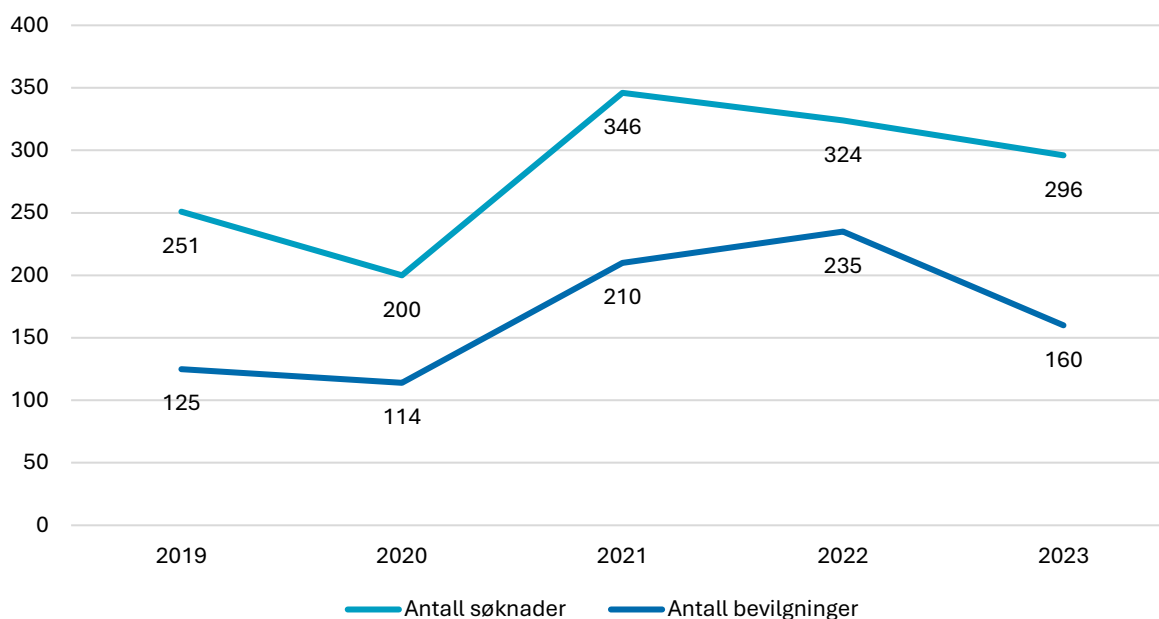
I 2005 ble det etablert en egen tilskuddsordning for kirkemusikk som skulle forvaltes av Kulturrådet. Kirkelige arrangører og utøvere som selv definerte seg innenfor kirkemusikken kunne imidlertid også søke fra de andre tilskuddsordningene. Kirkemusikkordningen opererte også med en nokså vid definisjon av kirkemusikk, enten som «musikk som har sin opprinnelse i kirken», eller «musikk i kirken», inkludert «musikk som tar i bruk kirkerommets primær-

instrument, orgelet» (Kulturrådet 2018, 2). Siden det hele tiden også ble søkt og gitt tilskudd til kirkemusikk gjennom de andre ordningene, og fordi det ble stilt spørsmålstegn ved om kirkemusikkordningen avvek fra Kulturrådets kriterier om høy kunstnerisk kvalitet og nyskaping, ble ordningen lagt om i 2020. Musikkutvalget for arrangør- og festivalstøtte, som behandlet søknadene til ordningen, hadde allerede i 2015 anbefalt å legge om kirkemusikkordningen og fordele pengene på andre ordninger. Slik ble det da også – midlene ble lagt inn i de andre tilskuddsordningene for musikk, og Den norske kirke ble oppfordret til å søke der i stedet. Det kan diskuteres hvilken virkning denne endringen hadde for finansiering av kirkelig kulturaktivitet, men den samlede støtten til kirken fra Kulturrådets ordninger har ikke blitt redusert i årene som fulgte.

Kirkemusikkordningen utgjorde bare en mindre del av Kulturrådets samlede tilskudd til kirkemusikkfeltet. I 2017 utgjorde kirkemusikkordningen 26 prosent av tildelingene til kirkemusikk (Kulturrådet 2018, 13). Det siste året ordningen eksisterte utgjorde tildelingene gjennom kirkemusikkordningen bare 10 prosent av det samlede tilskuddet til kirkemusikkfeltet.

Figur 6 gir en oversikt over antall søknader og antall bevilgninger til kirkemusikk i Kulturdirektoratet. Antall søknader og innvilgelser (figur 6) kan variere mye fra år til år fordi størrelsen på prosjektene er så ulik. Sammenligner vi 2019 med 2023, ser vi at det er noen flere søknader og bevilgninger i 2023. Etter at kirkemusikkordningen ble innlemmet i de øvrige musikkordningene i 2020 har det samlede stønadsbeløpet økt betraktelig (Kulturdirektoratet 2020).

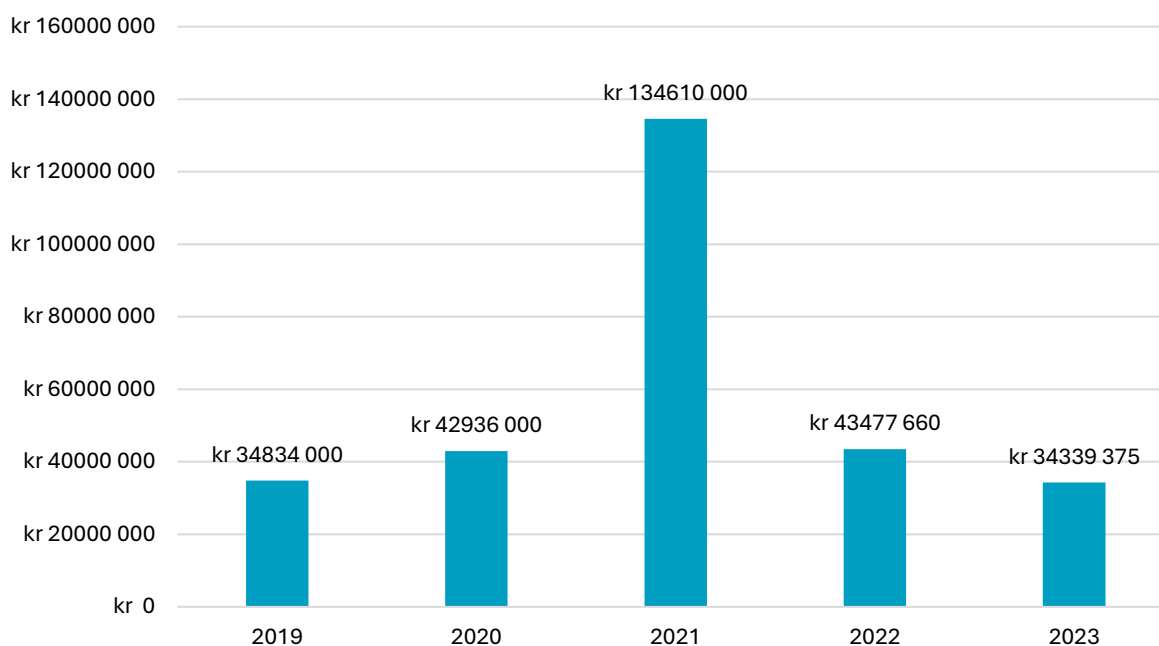
Figur 6 Antall søknader og bevilgninger til kirkemusikk

Kilde: Kulturdirektoratet.

Figur 7 viser størrelsen på tilskuddet til kirkemusikk i årene 2019 - 2023. Under pandemien ble det gitt ekstra midler til kulturlivet fordi arrangementsaktiviteten av naturlige grunner ble redusert og billettinntekter falt bort. Derfor er bevilgningen vesentlig større i 2021 enn i de andre årene. Den samlede størrelsen på bevilgningene er omtrent like stor i 2023, som i 2019, selv om antallet bevilgninger er litt høyere etter pandemien enn før. Tallene fra 2023 som må beskrives som det første «normalåret» etter pandemien, tyder på at Kulturdirektoratets tilskudd til kirkemusikk har konsolidert seg på samme nivå som før pandemien.

Figur 7 Tilskudd til kirkemusikk

Kilde: Kulturdirektoratet.

4.6 Oppsummering

Det har vært økt kulturaktivitet i kirken etter etableringen av kulturrådgiverstillingene. Det har vært økning i antall konserter og kulturarrangementer, både i regi av menigheten og i regi av andre. Kirken har blitt mer attraktiv som kulturarena. Kulturrådets tilskudd til kirkemusikkfeltet har ikke blitt mindre etter omlegging av kirkemusikkordningen. Det har imidlertid vært en nedgang i antall kor og kormedlemmer i kirken. Vi har ikke fått noen forklaring på dette. De lokale kirkemusikerne har en nøkkelrolle i den kirkelige koraktiviteten og kunne sikkert bidratt med viktig informasjon, men dette har vært utenfor rammene for vår undersøkelse.

5. Kulturrådgiverne i Den norske kirke

5.1 Hvem er kulturrådgiverne?

Alle bispedømmer har i dag en kulturrådgiver ansatt i kirkefagavdelingen på bispedømmekontoret. De fleste stillingene er 100 prosent, men de kan ha en stillingsprosent tillagt andre oppgaver som kan oppfattes som å være i randsonen av intensjonen bak kirkens kulturløft, for eksempel pilegrimssatsning. Kulturrådgiverne ble ansatt i perioden februar 2009–februar 2011. I begynnelsen var det finansiering for å ansette kulturrådgivere i Kirkerådet og i fem bispedømmer – Agder og Telemark, Nidaros, Oslo, Møre og Sør-Hålogaland. Disse skulle også ha ansvar for et nabobispedømme. Det var opprinnelig en tanke om at alle bispedømmene skulle ha en kulturrådgiver med en bestemt spisskompetanse slik at kulturrådgiverne samlet kunne utfylle og hente kompetanse fra hverandre. Dette ble gjennomført med ett unntak, men senere ble også denne målsetningen forlatt.

Kulturrådgiverne⁴ har høy utdannelse, de fleste på hovedfag-/masternivå, og en del har utdanning ut over dette. De har utdanning innenfor kunst- og kulturfeltet: musikk, kunsthistorie og kulturstudier. Mange har ulike kombinasjoner av forskjellige utdanninger på kulturfeltet. En del har i tillegg utdanning innen administrasjon, ledelse og pedagogikk.

Tabell 3 Utdanning blant kulturrådgiverne

Musikk, MA-nivå	4
Musikk, BA-nivå	2
Musikk, Phd-nivå	1
Kunsthistorie, MA-nivå	1
Kulturstudier, MA-nivå	1
Teologi, MA-nivå og teatervitenskap	1
Andre fag, BA-nivå	2

Kilde: KIFOs spørreundersøkelse blant kulturrådgivere ansatt i bispedømmene og informasjon gitt av Kirkerådet.

Til sammen er det syv kulturrådgivere som har musikk i fagkretsen. Kirkemusikk og korsang er den utøvende kunstarten som har stått mest sentralt i kirken. I forkant av kirkens kultursatsning var det også fremmet forslag om å satse spesielt på kirkemusikkrådgivere for å gi kantorer og kirkemusikere en bedre oppfølging. Sammenlignet med diakoni og trosopplæring var bispedømmene dårligere rustet til å gi kirkemusikerne faglig støtte. Det er derfor ikke så rart at formell musikk-kompetanse gjennomgående har vært viktigst ved de fleste ansettelsene. I tillegg er det som sagt mange kombinasjoner av ulike kunst- og kulturfelt, og ledelsesfag og mange som har betydelig realkompetanse med kulturarbeid, administrasjon og ledelse.

I kulturrådgiverstillingene har det vært lite turnover. Av de i alt tolv kulturrådgiverne er det syv som har vært ansatt i 12 år eller mer. Det betyr at mange av kulturrådgiverne har vært ansatt helt

.....
⁴ Spørreskjemaundersøkelsen gikk til kulturrådgiverne i bispedømmene, men ikke kulturrådgiveren i Kirkerådets administrasjon som har en annen funksjon. I Tabell 3 er det lagt inn data også om Kirkerådets kulturrådgiver.

fra starten av etableringen av stillingene. I gjennomsnitt har kulturrådgiverne vært ansatt i drøyt 9 år i stillingene.

Departementet påla Kirkerådet et overordnet ansvar for å utvikle og koordinere nettverket av regionale kulturrådgivere for å sikre målsetningene om kompetanseoppbygging og erfaringsdeling. Bispedømmene skulle rapportere inn til Kirkerådet hvordan de brukte de øremerkede midlene til kulturrådgiverstillingene og midlene til kompetansehevede tiltak. Denne funksjonen opphørte i 2011 da de regionale kulturrådgivermidlene ble lagt inn i den samlede budsjettammen for bispedømmene.

Kulturrådgiveren i Kirkerådet har et ansvar for å koordinere kulturrådgivernettet og innkalle til samlinger. Det er en årlig samling for alle kulturrådgiverne pluss Samisk kirkeråds rådgiver med ansvar for kultur. Denne samlingen går på omgang i bispedømmene. I tillegg er det en årlig nasjonal kulturkonferanse for kulturrådgivere og de som arbeider med kunst og kultur i kirken. Nettverket har også hatt månedlige Teams-møter siden denne møteformen ble innført under korona-pandemien. Kirkerådets møter med nasjonale nettverk og aktører i det allmenne kulturliv løpende presentert i disse møtene, som ressurs for hele rådgivergruppen.

En viktig del av jobben til kulturrådgiveren i Kirkerådet er å følge med på utviklingen på kulturfeltet og den offentlige kulturpolitikken, blant annet gjennom politiske dokumenter, slik som stortingsmeldinger, offentlige utredninger, nye lovforslag og forskningsrapporter. Kulturrådgiveren informerer nettverket gjennom egne nyhetsbrev. Kirkens kultursatsning må også løftes fram og forsvares i kirkens eget planarbeid og strategivedtak i kirkens styringsorganer.

5.2 Bispedømmenes føringer for kulturrådgiverstillingene

Kirkens kulturmelding «Kunsten å være kirke» ligger som en overordnet føring for kulturrådgivernes stillinger: Kulturmeldingen vektlegger kunsten og det profesjonelle kulturarbeidet i kirken. Innledningsvis skrev vi at dette kan tolkes som et ønske om et kompetanseløft og profesjonalisering av kirkens kontakt og samarbeid med det øvrige kulturlivet. Den norske kirke skriver selv at de «skal være en troverdig og viktig kulturaktør i vårt samfunn» (Kirkerådet 2009). Gjennom kulturarbeidet vil Den norske kirke: «inspirere til økt kulturvirksomhet i et samspill mellom ulike kulturaktører fra det brede kulturliv, koordinere aktiviteter og bygge den kirkelige kulturkompetansen – samt koordinere og videreformidle kompetanse fra de ulike kirkelige kulturfestivaler» (Kirkerådet 2009). Utgangspunktet for kirkens kulturvirksomhet er primært den lokale kirken – det er menighetene som er tiltenkt rollen som arrangør og produsent, ikke kulturrådgiverne ved bispedømmekontorene. Innplasseringen av stillingene under stifts-direktørene åpner likevel for en viss spagat – en fot i de lokale menighetenes behov for inspirasjon og veiledning, og en fot i bispedømmekontorets kompetansebehov, prioriteringer og ønsker om å følge opp egne kulturambisjoner.

Vi spurte kulturrådgiverne om det var tillagt særskilte føringer til stillingen fra bispedømmet. Seks av kulturrådgiverne mener at de har fått særskilte føringer. En kulturrådgiver beskriver føringene slik:

Vi har nedfelt en strategi hvor det bl.a. fremgår at vi skal stimulere til utviklingsarbeid i prostier og menigheter på kunst og kulturfeltet. Det innebærer en aktiv tilnærming som er noe mer enn summen av det som kommer til oss som bispedømme. Å sørge for tid og rom til å se på hva som kan gis bedre eller andre vilkår innenfor de ulike disiplinene - såkornsmidler til å dele ut som igjen er viktig startkapital i søknader om midler til eksterne fond og legater.

Beskrivelsen legger vekt på det proaktive, at kulturrådgiveren skal ta initiativ og tenke på videre utvikling innenfor ulike områder på kunst- og kulturfeltet. En mindre pott ment for kompetanse-

hevende tiltak, for eksempel fagsamlinger og seminarer, var inne i de øremerkede midlene de første årene. Da denne statsstøtten ble lagt inn i rammebevilgningen, ble det mer forskjellig praksis i de ulike bispedømmene hvorvidt de ga ekstra kulturmidler til menighetene⁵. Noen delte ut litt penger, såkalte «såkornsmidler», for å stimulere til prosjektutvikling og søknader som kunne utløse eksterne midler. En annen kulturrådgiver skriver om andre føringer: «I hovedsak prioritere arbeidsoppgaver som bidrar til engasjement og vekst i menighetene. Ikke invitere til samarbeid med miljø/institusjoner som ikke har kirkens medlemmer som målgruppe. Holde oss "innomhus".» Her aner vi et behov for grensesetting og muligens et mer instrumentelt syn på kunst og kultur, der formålet er menighetsutvikling og støtte til kirkens ordinære virksomhet.

Oppfølging av kirkemusikerne og det kirkemusikalske arbeidet i menighetene blir nevnt som en hovedføring: «Hovedføringen som lå inne i stillingsbeskrivelsen, var at jeg skulle legge til rette for det kirkemusikalske arbeidet i menighetene, opplyse om aktuelle tilskuddsmidler og være en inspirator for utvikling av kirkemusikk og kulturfeltet i hele bispedømmet.»

I tillegg nevnes andre føringer tillagt stillingene, som har med kirkelig kultur og kulturarv å gjøre, men som styrker byråkratrollen. Kulturrådgiverne skriver at de er ansvarlig for andre arbeidsområder, slik som saksbehandling i for eksempel orgelsaker eller oppgaver som kirkebygg-rådgiver. Flere kulturrådgivere har også nokså store oppgaver knyttet til å utvikle og følge opp regionale satsinger på pilegrimssteder. Her er det et skjæringsfelt mellom en mer tradisjonell forvaltning av kirkelig kulturarv og en nyere form for fylkeskommunal og kommunal stedspromotering og kultur- og turistnæring.

5.3 Hva er kulturrådgivernes ekspertise?

Kulturrådgivernes formelle kompetanse er variert, samtidig som kompetanse på kirkemusikk er mest fremtredende. Det kan det som nevnt også være gode grunner for. Men er det en fellesnevner her som går på tvers av de spesifikke kulturområdene? I Kirkerådets innstilling til kulturrådgivere står det at stillingene skal «inneha en bred kompetanse om kulturfeltet og kunne bistå med generell kultur- og kunstkompetanse på et vidt felt av områder som dans, litteratur, teater, film, bildekunst og musikk» (Kirkerådet 2009). Det står samtidig at stillingene kan ha ulik karakter og egen spisskompetanse.

Kulturrådgiverne beskriver utfyllende om hvordan deres utdanning og fagbakgrunn er relevant og en styrke i stillingen som kulturrådgiver. Tidligere i kapittelet så vi at mange av kulturrådgiverne har musikk i fagkretsen. Dette blir beskrevet som en særlig styrke: «Jeg vil si at min styrke er innen musikken i kirken, særlig kor.» En annen skriver:

Jeg er ekspert på kirkemusikkfeltet og den immaterielle kulturarven knyttet til salmesang og liturgisk musikk. Min erfaring som kirkemusiker i ulike menigheter, samt førstelektor i kirkemusikk ved en tverrfaglig, kirkelig utdanningsinstitusjon, gir meg også et ekspertblikk på tverrfaglighet og prosjekter som involverer ulike grupper/kulturuttrykk i menighetene. Som kirkemusiker og kordirigent har jeg ledet en rekke prosjekter med involvering av kulturaktører utenfor kirken, eksempelvis scenekunstnere, dansere, distriktsmusikere, orkestermusikere, jazzmusikere, opera- og oratoriesangere.

Det er flere fordeler ved å ha musikkkompetanse i staben. Det blir lettere å organisere regionale samlinger for kirkemusikerne med tanke på fagutvikling, erfaringsdeling og nettverksbygging. Kirkemusikerne er ansatt i de kommunale fellesrådene, og opplever ofte at de er litt alene på sitt

.....
⁵ Ifølge opplysninger fra Kirkerådets kulturrådgiver så forvaltet bispedømmene driftsmidler til kompetansehevende tiltak, men dette var ikke fra Kirkerådets side ment som en søknadsbasert tilskuddsordning for menighetene.

fagområde. Det kan også bidra til å styrke samarbeidet i menighetene, som fra før har et betydelig omfang og hvor kirkemusikeren ofte har en rolle. I tillegg til dette kommer alle typer musikkarrangementer der kirkene fungerer som konsertlokale.

Kulturrådgiverne nevner også slike ting som prosjektstyring/utvikling, søknadsskriving, pedagogisk bakgrunn, tidligere erfaring som produsent innen scenekunstheltet. En skriver: «Min ekspertise er i spennet mellom det kuratoriske på den ene siden og det byråkratiske på den andre. I hele dette spennet opplever jeg å ha min faglige kunnskap og erfaring fundert.» God kjennskap til ulike finansieringsordninger og erfaring med søknadsskriving er en nøkkelkompetanse som alle kulturrådgiverne deler. Å sikre finansiering kan være avgjørende for i det hele tatt å realisere idéer og visjoner i det lokale kulturlivet.

Tidligere arbeidserfaring innenfor kultursektoren blir nevnt som verdifull erfaring å ha i stillingen, da nettopp kontakt med det brede kulturliv og eget nettverk er en sentral del av stillingen: «Jeg har stor og bred kontaktflate, og kjenner kulturen og folket, både innenfor det kirkelige landskapet og innenfor kulturlivet i området. Det kirkelige landskapet kjenner jeg godt fra tidligere jobber.» Flere mener at de drar stor nytte av å ha et eget nettverk innenfor kulturfeltet i arbeidet sitt. Nettverk og relasjoner er noe som må pleies og bygges videre på. I tillegg til kontakter med enkeltutøvere og kulturinstitusjoner nevner de også samarbeid med musikkfestivaler.

En fellesnevner for kulturrådgiverne er at de stort sett har tung formell kompetanse på kunst- og kulturfeltet, og at den er variert selv om musikkkompetanse dominerer. Dette er i tråd med sentrale målsettinger med kultursatsingen og føringer i de enkelte bispedømmene. Kjennskap til og kontakter innenfor det profesjonelle kulturlivet utenfor kirken synes å være en gjennomgående realkompetanse.

5.4 Hva er kulturrådgivernes rolle?

Blir kulturrådgiverne kun tilretteleggere eller blir de også produsenter? Det har vært en sentral føring for kulturrådgiverne at de ikke skulle overta arrangør- og produsentrollen for de lokale menighetenes kulturvirksomhet, men gi dem støtte og råd slik at de ble styrket i denne rollen selv. Kulturrådgiverne skulle primært være rådgivere, ikke produsenter.

En viktig oppgave er å gi ansatte i menighetene råd og hjelp til å vurdere aktuelle tiltak og prosjekter innen kunst- og kultur. Noen kulturrådgivere skriver at en sentral oppgave er å inspirere og motivere til arbeid med kunst og kultur i menigheter. De har direkte kontakt med både ledere av menighetsråd, kirkemusikere og andre ansatte i menigheten. En kulturrådgiver gjengir hva det sto i stillingsbeskrivelsen ved ansettelse i stillingen:

Stillingsbeskrivelsen min fra 2009 var, og er ennå: å være rådgiver for menighetene, legge til rette og koordinere tiltak, inspirere til tiltak, gi råd og veiledning. Det har vært klart fra administrasjon og bispedømmeråd at stillingen ikke skulle være en «konsulentstilling» i den forstand at kulturrådgiver ikke skulle gå inn i produsentroller i menighetenes prosjekter. Dette gjør jeg derfor aldri. Men jeg gir råd og veiledning, hjelp og støtte og bidrar til å kvalitetssikre prosjekter det arbeides med.

Selv om ikke kulturrådgiverne skal være produsenter for menighetenes prosjekter, kan det stille seg annerledes når det gjelder bispedømmerådets egne kunst- og kulturprosjekter:

Gjennom de 13 og et halvt år jeg nå har jobbet som kulturrådgiver har det vært en balanse mellom skapende virksomhet - i betydning å være kurator og prosjektleder for enkelte prosjekter - og å være rådgiver for andre aktører sine prosjekter.

Å være arrangør for bispedømmets egne kunst og kulturprosjekt. Eksempel er konsertturneer, teaterturneer, pilegrimsseilaser, etc.

En kulturrådgiver sier:

Noe av det første jeg begynte med i kulturrådgiverstillingen var å markere den nye bibeloversettelsen i 2011. Da lagde vi arrangement, som jeg var med å arrangere for å løfte frem den nye bibeloversettelsen. (...) Samtidig som jeg motiverte menighetene for å gjøre ting lokalt, fordi jeg ikke klarer å gjøre noe i alle menigheter. Vi gjorde noe sentralt, og så fikk menighetene materiell og informasjon for å gjøre ting lokalt.

Det virker som at bispedømmerådet betrakter enkelte arrangementstyper og kultursatsinger som mer overordnede og mindre naturlig for menighetene å ta ansvar for. Det kan være konsertserier eller drama-forestillinger som settes opp i en større by eller turnerer rundt i bispedømmet, eller andre satsinger, for eksempel pilegrimsleder, der fylkeskommunen og ikke bare enkeltkommuner er en naturlig samarbeidspartner. Samtidig har vi registrert eksempler på at enkelte bymenigheter, for eksempel en domkirkemenighet, kan påta seg oppgaven å være arrangør for relativt store produksjoner med nokså bred publikumsappell.

Sitatet under viser et eksempel på hvordan kulturrådgiverens rolle kan vurderes ulikt:

(Forgjengeren i kulturrådgiverstillingen) arrangerte noen turnéer som gikk over hele bispedømmet med eksterne musikere. Det har vi i liten grad gjort de siste årene. (...) Jeg tenker nok at managementene i større grad skal få lov til å arrangere de turnéene selv. (...) Også kan jeg være i dialog med dem, og det har jeg vært noen ganger, om hvilke kirker vi tenker kan være aktuell for akkurat den konserten eller teaterforestillingen.

Vi tolker føringen om at kulturrådgiverne ikke skal innta en arrangør- eller produsentrolle som primært ment i forhold til den lokale kirkens eget ansvar for kirkelig kulturvirksomhet. Men også som en tydelig oppfordring om å bli bedre på å bruke mulighetene som ligger i et samarbeid med ikke-kirkelige kulturaktører, både kunstnere/kulturarbeidere og institusjoner, og å utnytte allmenne finansieringsordninger til å utvikle dette. Når det gjelder bispedømmerådets «egne» arrangementer og involvering i større satsinger sammen med andre aktører, så kan det være mer naturlig at kulturrådgiverne opptre som kirkens representant med den faglige tyngden de tross alt har. En av målsettingene har jo også vært å bedre kirkens omdømme som en profesjonell og kompetent kulturaktør.

5.5 Rådgiver i Samisk kirkeråd

Kirkerådets avdeling for samisk kirkeliv (og sekretariat for Samisk kirkeråd) har kontor i Tromsø. Samisk kirkeråd har ikke en egen kulturrådgiverstilling. Rådgiveren med særlig ansvar for samisk kirkelig kulturliv har en sammensatt rådgiverstilling, der kultur bare utgjør en del. Samisk kirkeråd har en stab på seks personer med mange overlappende funksjoner. Den aktuelle rådgiverens spesialkompetanse er samisk språk, kirkemusikk, liturgikk og hymnologi i kirken.

Kirkens kulturmelding hadde et eget kapittel viet samisk kirke- og kulturliv, og beskrev flere utfordringer når det gjelder «å fremme det samiske folks språk, kulturuttrykk og historie» (Kirkerådet 2005, 163). Samisk kirkeråd uttalte i en egen høringsuttalelse i forbindelse med kulturmeldingen i 2005 at «det samiske perspektiv ikke har gjennomsyret utredningen». De skrev også at et nyopprettet nasjonalt kompetansesenter «må tilføres samisk kulturell kompetanse om det skal dekke kirkens behov». Dette begrunnes med at en «kulturstrategi for samisk kirkeliv er en sak for hele Den norske kirke», det kan ikke bare overlates til Samisk kirkeråd, men alle landets bispedømmer. De tre nordligste bispedømmene har hver for seg et særlig ansvar for de respektive lule-, sør- og nord-samiske språkområdene. Det ble ikke opprettet

et nasjonalt kirkelig nettverk av kultursentre, men alle kulturrådgiverstillingene ble knyttet sammen i et nasjonalt nettverk med regelmessige samlinger. Rådgiverstillingen i Samisk kirkeråd ble på et senere tidspunkt også inkludert i dette nettverket.

Utfordringene som beskrives i kulturmeldingen tar utgangspunkt i at samene som urfolk ble undertrykket gjennom fornorskingsprosessene, og at de kulturelt ensrettende kreftene fremdeles virker i dag. Det kreves derfor at aktive mottiltak går lenger enn å arrangere enkelte gudstjenester på samisk og å bruke samiske salmer. I kulturmeldingen er dette forklart under stikkordene «kulturell selvbestemmelse», «symboler og riter», «møteplasser», «språk» og «kunst og arkitektur» (Kirkerådet 2005, 168–9).

Rådgiveren sier at de tre nordligste bispedømmene er bevisst på sitt ansvar for samisk kirkeliv. Nidaros har ansvar for sørsamisk språk og kultur, Sør-Hålogaland har ansvar for det lulesamiske, og Nord-Hålogaland har ansvar for det nord-samiske. Samer bor i hele landet, og det er et nasjonalt ansvar å ivareta samisk kultur og samisk religiøs identitet. Rådgiveren sier at mange bispedømmer etterspør samiske ressurser eller opplegg som kan brukes i for eksempel samisk trosopplæring og gudstjenesteliv. Det kan for eksempel dreie seg om aktuelle salmer, liturgiske tekster og symboler.

Eksempler på kulturell selvbestemmelse kan være bruk av samisk-inspirerte kirketekstiler, samisk symbolikk og håndverk. I noen menigheter brukes for eksempel nattverdsutstyr laget av rirkule fra bjørk. Andre eksempler er samiske virkelighetsforståelser og tradisjoner knyttet til dåp, gravferd og gudstjenester, men også hverdagspraksiser som sivdnideapmi (velsignelse). I den kulturelle selvbestemmelsen inngår det også elementer som kan oppleves utfordrende av noen, for eksempel bruk av joik og samisk tromme. Kulturrådgiveren nevner et seminar om joik i kirken i 2014. På seminaret ble det fremmet ulike syn på joik i kirkelig bruk, blant annet at det i enkelte deler av Sápmi er mer utfordrende enn i andre deler.

Samisk kirkeråd jobber på et overordnet nasjonalt plan for blant annet å veilede bispedømmene i arbeid med samisk kirkeliv. Utover det har rådgiveren i Samisk kirkeråd en viktig rolle i større nasjonale arrangementer. Et eksempel er Samisk konfirmantleir, en konfirmantsamling for samiske ungdommer fra områder der samer er i minoritet. «Det har vært, og er en av de mest vellykkede konfirmantarrangementer som har vært!» sier rådgiveren. Et annet arrangement er Samiske kirkedager, som arrangeres hvert fjerde år i henholdsvis Norge, Sverige og Finland, hvilket betyr at det arrangeres i Norge hvert 12. år. Rådgiveren nevner også religiøse tradisjoner knyttet til høytider og merkedager, for eksempel Márjjábeaivi (Mariadagen). Den skiller seg fra kirkeårets Maria budskapsdag ved at den alltid er den 25. mars, og ved at den i større grad har et kvinnedagsfokus. For eksempel brukes det mye tradisjonsstoff i form av muntlig overleverte fortellinger om Bibelens Maria, og om hva hun møter på sin vandring til sin slektning Elisabeth. Nordlige naturelementer og familie- og slektsbånd flettes inn i historien, og de skaper gjenkjennelse og refleksjon hos tilhørerne.

6. Arbeidsoppgaver og ansvarsområder

I forrige kapittel så vi at kulturrådgiverne har fått en rekke føringer for stillingene fra bispedømmet. Nedenfor skal vi se nærmere på noen av disse føringene ved å se på arbeidsoppgavene og ansvarsområdene til kulturrådgiverne.

6.1 Oppfølging av kirkemusikere

En viktig føring fra bispedømmene var, som tidligere nevnt, å pålegge kulturrådgiverne å følge opp kirkemusikerne. Vektleggingen av musikkompetanse ved mange av ansettelsene skapte også tydelige forventninger om dette. Vi spurte dem derfor om hvordan de fulgte opp kirkemusikerne.

De [kirkemusikerne] var jo litt skuffet over at det ble valgt å ansette kulturrådgivere, og ikke kirkemusikkonsulenter i bispedømmene. Det tror jeg var på nasjonalbasis. Når de skulle styrke kulturen i kirken, så mente vel fagforeningen og mange kirkemusikere at det var kirkemusikere man burde ha ansatt. Jeg fikk raskt utfordring fra kirkemusikere her. «Nå må dere gjøre noe for oss, for vi får lite». Rådgiverne ved bispedømmekontoret har tradisjonelt styrket det fagfeltet de er ansatt på. Diakonirådgiverne har jobbet med fagsamlinger og nettverk blant diakonene. (...) Det hadde ikke vært noe for kirkemusikere. Da sa jeg: «Vi lager en ressursgruppe for kirkemusikk, og så begynner vi å lage fagsamlinger».

Alle kulturrådgiverne, med ett unntak, svarer at de er ansvarlig for å gi oppfølging til kirkemusikere. Det vanligste er å organisere en samling minst én gang i året. Noen arrangerer studieturer med kirkemusikerne. I tillegg har bispedømmene kirkemusikalske fagråd som gir råd til biskop og bispedømmeråd i orgelsaker eller andre spørsmål på det kirkemusikalske feltet. Kulturrådgiverne informerer om nyheter på kirkemusikkfeltet, gjennom blant annet nyhetsbrev eller via e-post. De har både kontakt ved behov og forespørsel, og uformelle treffpunkter. De gir råd ved søknadsskriving om ekstern økonomisk støtte til konserter og utvikling av støtteberettigete prosjektkonsepser i menighetene:

Når jeg er i dialog med kirkemusikere, går det både på å finne støtteordninger, men også å være i dialog med dem om hvordan det prosjektet de ser for seg best mulig kan skrues til, sånn at det blir støtteberettiget.

En kulturrådgiver mener at det er viktig å betrakte kirkemusikerne som «kulturarbeidere», ikke bare musikere:

Kontakten med kirkemusikerne som kirkens egne kulturarbeidere, anser jeg som den aller viktigste arbeidsoppgaven min. Jeg vil gjerne bidra til at dyktige kirkemusikere blir værende i jobben, og inspireres til samskaping og til å initiere aktiviteter/arrangementer som setter spor og som viser kirken som en tydelig kulturaktør, både lokalt, regionalt og nasjonalt.

Kirkemusikerne kan være nøkkelpersoner i utviklingen av lokal kirkekultur, ikke bare når det gjelder orgelmusikken i gudstjenestene, men også for korvirksomhet og planlegging av kirkekonserter og kulturarrangementer. Kirkemusikerne kan også bidra til opplæring av orgelelever som tar musikkutdanning. Dette kan stille krav til stillingsstørrelse, kompetansekrav ved ansettelse og at det gis tilstrekkelig rom i stillingsbeskrivelsen. Det er klart at det her kan butte imot når det gjelder budsjettrammer og total bemanningssituasjon. Det blir imidlertid påpekt at hele stillinger, og et stillingsinnhold som oppleves som interessant og utviklende for kirkemusikeren, kan bidra til å holde på gode ressurspersoner.

6.2 Rådgiving til menigheter om finansiering og søknadsskriving

En viktig del av jobben til en kulturrådgiver er å gi menighetene råd i både utviklingen og gjennomføringen av ulike kunst- og kulturprosjekter. En forutsetning for at menighetene skal kunne gjennomføre prosjektene, er at menighetene har økonomiske ressurser til slikt arbeid. Derfor er en sentral oppgave å bistå menigheter i søknadsskriving om finansiell støtte til kunst- og kulturprosjekter fra eksterne aktører. Menighetene får råd om hvor og hvordan de kan søke om finansiering. Rådgiverne gir veiledning i hvordan menighetene kan skrive søknader, og av og til skriver de også søknader sammen med menighetene. Det er allikevel menigheten som står oppført som søker.

God kjennskap til tilskuddsordningene kan være helt avgjørende, for eksempel at man ikke søker til noe som er allerede igangsatt. Et annet eksempel kan være betydningen av å gi et tiltak eller arrangement et prosjektnavn – et konsept. Blant eksempler som kommer frem er det å «markedsføre flere konserter sammen som en konsertserie».

En kulturrådgiver skriver at «menighetene og stabenes virkelighet er preget av knapphet på tid – det gir ikke god grobunn for kreativitet og prosjektutvikling.» Kulturrådgiverne kan både inspirere til nytenkning og få menighetene til å se at kulturprosjekter også kan tilføre mere ressurser.

Menighetene står ofte i en travel hverdag med begrensninger, der de har mer enn nok med å få hjulene til å gå rundt. Denne virkeligheten kan ofte begrense satsingen på kunst og kultur. Det er stor forskjell mellom de ulike menighetene. Noen har ressurser til offensiv satsing på kunst og kultur. Men for mange av menighetene er en viktig oppgave å vise at en kan få til mye også med begrensede ressurser. Å jobbe med finansiering av kunst og kultur er også stadig et område der det er behov for veiledning.

Menighetene kan også få veiledning om hvordan de kan utnytte allerede eksisterende ressurser. Det blir særlig pekt på kirkemusikkstillingene:

De trenger veiledning på å aktivere de ressursene de har. Først og fremst i form av kirke-musikerstillingen, i.e. å avstå fra å skjære ned stillingen og heller øke den og fylle opp med menighetsbyggende aktivitet utenom å være «spillemann» for kirkelige handlinger og gudstjenester, kanalisering av midler til korvirksomhet for barn og unge på kvalitativt nivå.

Kulturrådgiverne veileder menighetene i å søke økonomiske ressurser til kunst- og kulturarbeid fra Kulturrådet, ulike departementer, stiftelser og legater, fylkeskommuner og kommuner.

En utfordring en kulturrådgiver peker på, er endringer i tilskuddsordningene, som omleggingen av kirkemusikkordningen i Kulturrådet. Kulturrådet har mange ulike tilskuddsordninger med ulike kriterier, noe som har gitt et økt behov for rådgiving til menighetene:

Etter omleggingen i Kulturrådet der det ble gjort endringer i tilskuddene til kirkemusikk, har det vært behov for mye rådgiving. Jeg har vært involvert i flere søknader til Norges korforbund, og også til Kulturrådet på andre tilskuddsordninger som er relevant for menigheter å søke på.

En annen ting som kan ha konsekvenser for finansieringen av kultur i kirken, er at fylkeskommuner eller kommuner kan ha formuleringer om at kulturtilskudd ikke kan gis til trossamfunn:

Møre og Romsdal fylkeskommune har en formulering i sine vedtekter for kulturtilskudd at de ikke kan gis til trossamfunn. Det samme gjelder enkelte kommuner i bispedømmet. Dette har

skapt usikkerhet og utfordringer for mange menigheter, og jeg har jobbet aktivt mot fylkeskommune og kommuner for å få endret på disse formuleringene i vedtektene.

Andre skriver at det ikke bare er eksterne ressurser som er viktig for kulturarbeidet i kirken, men grunnfinansieringen i kirken:

Jeg gir råd og veiledning i forbindelse med søknader om midler både fra det offentlige, fra det lille som fins på kirkelig sektor og noen ganger fra regionale og lokale støtteordninger. Men prosjektfinansieringen av et av de viktigste felt i kirken er ikke det som skal til for å etablere kunst og kulturfeltet som en virkekräftig del av menighetslivet. Slike støtteordninger er det som kan toppe finansieringen når grunnfinansieringen, som skal sikre forutsigbarhet og kontinuitet, er i orden.

Andre områder menighetene trenger veiledning på er hvilken kunst og musikk som egner seg i kirkerommet, samt utvikling av jubileer, festivaler og kunstutstillinger. En kultureadviver skriver:

Ofte handler dette om hvordan en utstilling f.eks. kan tale sitt stille språk i noen uker, mens det skjer andre kirkelige handlinger - altså hva som skal til for å ha en utstilling i kirkerommet. Videre trenger en del menigheter selvtilit og trygghet på hva som ligger i å låne ut, innleie osv. av ulike kunst- og kulturuttrykk. Dette handler også om teologi og faglige vurderinger.

Menighetene trenger altså veiledning på ulike områder. To gjennomgående temaer er hjelp til å skrive søknader om ekstern finansiering, og hvordan menighetene kan utnytte allerede eksisterende ressurser som de har. Endringer i tilskuddsordninger skaper et større behov for veiledning. Kulturrådgiverne skal inspirere til økt kulturaktivitet i menighetene. Vi kan samtidig ane en utfordring i menighetenes satsing på kunst og kultur, da mangel på tid og ressurser nettopp begrenser dette arbeidet i enkelte menigheter. Det er nettopp her kulturrådgiverne opplever at de kommer inn med sin kompetanse, ved å kunne peke på hva menighetene kan få til med begrensede ressurser.

6.3 Skape nettverk i det brede kulturliv

For å tilrettelegge kontakt mellom menigheter og det brede kulturliv må kulturrådgiverne skape nettverk med kunstnere, artister og kulturinstitusjoner. Kulturrådgiverne jobber både med å skape og opprettholde slike nettverk. De deltar for eksempel på seminarer og fagdager, og stifter bekjentskap med ulike aktører. De besøker og holder kontakten med kunstnere og kulturinstitusjoner. De går på konserter og utstillinger. Kunstnere blir også invitert inn i kirkelige sammenhenger. Flere hadde allerede etablerte nettverk med kunstnere og kulturinstitusjoner da de startet i stillingene sine. Gjennom samarbeidsprosjekter åpnes nye dører for samarbeid med andre kunstnere og kulturinstitusjoner. En kulturrådgiver skriver om samarbeidet: «Arbeide for et godt nettverk blant andre kulturarbeidere i offentlig sektor, hos kommuner og i fylkene. Bli invitert - og invitere tilbake i kurs, seminarer og jubileumsarbeid.»

Bispedømmene og menighetene samarbeider om ulike prosjekter med blant annet teatre, biblioteker og museer. For å få på plass slikt samarbeid bidrar kulturrådgiverne med god oversikt og tett kontakt med det kirkelige landskapet og kunstnere/kulturinstitusjoner. Dette løftes frem som en viktig rolle:

Min rolle er i første omgang å ha god oversikt og tett kontakt, både i kirkelig landskap og med kunstnere og kunst- og kulturinstitusjonene. Og så handler det om å gi råd og tips begge veier, og legge til rette for gode møtepunkter. Noen ganger er det behov for å være litt «tolk» i kommunikasjonen. Men det har skjedd mye i kontakten på dette området de årene jeg har jobbet her, og det har blitt utviklet mange gode relasjoner mellom menigheter og kulturliv.

En annen skriver om sin rolle i denne kontakten: «Min rolle er koordinerende, hjelpende og støttende, legge til rette og sørge for gode rammer frem til endelig produkt. Jeg har ikke anledning til å gå inn med midler eller til å opptre som konsulent.»

En viktig del av stillingen er å være i kontakt med kunstnere og institusjoner fra hele kunst- og kulturfeltet, for å synliggjøre kirken på kulturfeltet:

Legge til rette for regionale/nasjonale jubileum/festivalbegivenheter som inspirerer og involverer et mangfold av aktører og bidragsyttere fra kirke-, kultur- og samfunnsliv. Synliggjøre og styrke kirken som en kompetent og attraktiv kulturell samarbeidspartner.

Bidra til at bispedømmet og den lokale kirke har en tydelig stemme inn i det offentlige rom: «folkekirken engasjerer seg i samfunnet.»

I noen tilfeller er det kunstnere eller kulturinstitusjoner som tar kontakt med kulturrådgiveren, hvis de ønsker et samarbeid med en menighet. Kulturrådgiveren gir da råd om menigheter som kan være aktuelle for prosjektet: «Jeg kan bidra med å peke på mulige samarbeidsinstitusjoner innen kunstfeltet. Noen ganger har jeg veiledet kunstnere med tanke på hvilke menigheter som kan være gode å ta kontakt med for dem og deres kunstform. Det kan også være tips med tanke på turne i bispedømmet.» I noen tilfeller sørger kulturrådgiver for at menighet og kunstner blir direkte koplet med hverandre.

Kulturrådgiverne er opptatt av at de både blir invitert og selv inviterer til møter mellom menighet, frivillige, ansatte og kunstnere. På denne måten legger de til rette for utvikling av kulturvirksomheten, samtidig som de bygger ut sitt eget nettverk.

En del av jobben er å sørge for at menighetene er invitert når det blir arrangert kurs eller fagkonferanser. Kulturrådgiveren jobber med å «skaffe penger og kontakter, bistå med kontrakter osv.». En kulturrådgiver skriver:

Jeg har også vært med å arrangere evenementer som samtale på teateret før eller etter stykker, hvor menighetene har fått tilbud om rabatterte billetter. Da er min rolle å samarbeide med teateret om arrangementet og sende ut informasjon til menighetene. Jeg har også gjort lignende i samarbeid med andre kunstinstitusjoner. Vi samarbeider årlig med en av bispedømmets litteraturfestivaler. Jeg jobber også for å få biskopen synlig ut i det offentlige rom, ved f.eks. å delta på litteraturfestival, filmfestival o.l. Da informeres det også ut til menighetene om dette.

Sitatet over viser også at det ikke alltid er så skarpt skille mellom rådgiverrollen og produsentrollen. Det skrives også om kontakt med kirkevergene og kirkemusikerne i menighetene og oppfordring til å drive utadrettet virksomhet. En skriver: «(...) Jeg samarbeider med Den kulturelle skolesekken, utvalgte kulturskoler, komponister, tekstforfattere og ulike kunstnere i forbindelse med prosjektutvikling, som også menighetene involveres i.»

Alle kulturrådgiverne har samarbeid med festivaler av ulike slag. Det kan være teaterfestivaler, litteraturfestivaler, forskjellige musikkfestivaler, filmfestival, orgelfestival og kirkelige kulturfestivaler: «Samarbeid med festivaler, både kirkelige kulturfestivaler, andre trosbaserte festivaler, og andre typer festivaler som ønsker samarbeid med kirken. De er det flere av i vårt bispedømme.»

Det kan også skje at det er menighetene selv som kontakter kunstnere og utvikler et prosjekt. Kulturrådgiverne er med andre ord ikke involvert i alt kultursamarbeid som skjer i menighetene: «I tillegg er det mye samarbeid mellom menigheter og festivaler som skjer lokalt uten at kulturrådgiver er innblandet.»

6.4 Saksbehandling og rådgiving på andre områder

Vi spurte kulturrådgiverne om de opplevde at stillingen deres hadde endret seg vesentlig over tid. Noe av bakgrunnen for spørsmålet var å fange opp om stillingene kanskje kunne bli endret til å overta flere byråkratiske oppgaver innad i bispedømmets administrasjon, noe som kan undergrave målsettingen for opprettelsen av dem.

Om lag halvparten av kulturrådgiverne mener at stillingen har endret seg vesentlig over tid. En del av endringene er nye ansvarsområder som ikke lå til stillingene tidligere. Dette er ikke nødvendigvis oppgaver som oppfattes å være utenfor stillingens ansvarsområde, men de kan tolkes som å befinne seg i en randzone. Noen har for eksempel fått ansvar for pilegrimsfeltet: «Vi ser at det er flere av kulturrådgiverne som har det ansvaret, pilegrimsfeltet. Så jeg opplever at det er naturlig å jobbe med både kultur og pilgrim.» Andre har fått flere oppgaver innen saksbehandling. Andre igjen svarer at de oppfatter det som naturlig å kombinere stillingen med andre oppgaver knyttet til kulturarv og kulturarrangementer. Dette er gjerne saksbehandling og rådgiving knyttet til kirkebygg, interiør, orgelinstrument, liturgiske tekstiler osv. Disse oppgavene har tidligere blitt ivaretatt av andre personer. Dermed har kulturrådgiverne bidratt til å avlaste den øvrige administrasjonen. Når vi spør dem om dette, ønsker de likevel ikke å kritisere ordningen, men viser i stedet til at de som en del av staben må ta sin del av slike fellesoppgaver:

Jeg er sidestilt med de andre rådgiverne på kirkefagavdelinga. Det innebærer at jeg ivaretar kulturfeltet som primæroppgave, samtidig som jeg deler på de andre pliktene som ligger til avdelinga uten noen prosentfordeling. Slike oppgaver er: høringer, tilskuddsforvaltning, saksforberedelse til bispedømmerrådet, visitaser, prostibesøk, fagdager, stiftsmøter, økumenikk, osv.

I spørsmål om det er oppgaver som ikke burde tillegges kulturrådgiverstillingen, blir administrative oppgaver og saksbehandling nevnt:

Jeg har noen administrative oppgaver, som ikke naturlig faller under kulturrådgiverstillingen. De fleste fagrådgivere har imidlertid noen slike oppgaver, så jeg ser det som en naturlig måte for en stab å dekke opp alle nødvendige oppgaver.

Å være saksbehandler for (...) skulle jeg gjerne ha vært foruten for å frigi mer tid til oppfølging av kirkemusikere og menigheter. Jeg kan gi råd, men synes det blir vel mye byråkratiske oppgaver i stillingen.

Selv om kulturrådgiverne ikke vil kritisere at de har fått andre administrative arbeidsoppgaver tillagt sine stillinger, sier de at det kan gå på bekostning av deres primære arbeidsoppgaver på kirkekulturfeltet. I enkelte tilfeller kan også andre oppgavetyper på siden av det som var hensikten med stillingen oppfattes som positivt, kanskje fordi de får brukt en tilleggskompetanse de har:

Det betyr at min praksis fremover vil bli spisset mot klassisk rådgivervirksomhet og på saksbehandlerfunksjonen knyttet til kirkebygg og regler for liturgisk inventar og utstyr. Det opplever jeg som svært interessant og faglig utviklende da dette innbefatter så vel den materielle som den menneskelige og åndelige kulturarven. Denne utvidede porteføljen gjør også at jeg er mye ute på befaringer i kirkene, og gjennom disse opplever spennende synergieffekter på mange plan og da både med aktører i menighetene, i fellelrådene og med de mange andre aktørene som der spiller viktige roller som eksempelvis Riksantikvaren.

En av kirkefagsjefene/avdelingslederne vi intervjuet forklarer hvorfor kulturrådgiveren tillegges oppgaver utover arbeidet med kultur på denne måten:

Selv om kulturrådgiveren jobber x antall prosent med kultur, er det ikke alltid slik at man faktisk får jobbet de antall prosentene med kultur. Det er mange oppgaver som kommer til dette huset, som man må håndtere som avdeling. Det er ressursen og tiden som hele tiden er en utfordring. Kulturrådgiveren bistår med andre arbeidsoppgaver i avdelingen, fordi rådgiveren også besitter kompetanse på andre områder. Vi må utnytte kompetansen til de ansatte vi har.

6.5 Er det noe kulturrådgiverne opplever at de ikke får gjort?

De fleste kulturrådgiverne svarer at de opplever at det er ting de ikke får gjort i stillingene sine i dag. De skal sørve et stort geografisk område med mange enkeltmenigheter. Mange ville gjerne hatt tettere kontakt med menighetene, de lokalt ansatte, kirkevergene, kirkemusikerne og menighetsrådene. Som en sier: «Bruke mer tid på å kontakte lokalmenighetene/prostiene for å inspirere til å utnytte mulighetene i lokalmiljøet.» Dette henger sammen med det vi beskriver i det foregående delkapittelet, at det å være en del av staben på bispedømmekontoret også kan ha noen minussider.

En kulturrådgiver sier rett ut at det kan være utfordrende å balansere jobben på bispedømmekontoret med det å drive arbeid ut mot menighetene: «Balansen mellom oppgaver og møter knyttet til bispekontoret og tid til utadrettet virksomhet mot menigheter og kulturliv, kan til tider være utfordrende.» Andre beskriver dette som en målsetting som kanskje ville vært uoppnåelig uansett for én person alene: «Jeg ser at det er fordel å kjenne folk og ha kontakter, i kommunene, innen kulturfeltet og kulturinstitusjonene. Det klarer jeg ikke like lett i hele bispedømmet. Det er lettest der man bor og selv er aktiv i miljøet.» Selv om en viktig del av jobben til en kulturrådgiver er å veilede menigheter i for eksempel søknadsskriving, etterlyser noen mer kontakt utover dette: «Jeg skulle gjerne sørget for gode kurs- og opplæringsstilbud som kunne styrket korvirksomheten i menighetene.»

Noen nevner en rekke tiltak som de gjerne vil bidra til i menighetene:

[Å] etablere kulturutvalg og/eller pilegrimsutvalg i menighetene, utvikle bevissthet om kirkens interiør/utsmykking og aktiv bruk av denne i menighetens indre liv, bevisstgjøring om stemmebruk, kroppsbevissthet i kirkerommet, økt samspill mellom ansatte og menighet under gudstjenesten/senke terskelen.

Andre nevner at det burde også vært mulig for kirken selv å gi økonomisk tilskudd til kompetanseheving og kulturtiltak i menighetene:

Om jeg hadde mulighet til å fordele midler til menighetene som vil arbeide med å implementere et gjennomarbeidet konsept for kunst- og kulturfeltet i menighetene og større mulighet til å drive en oppsøkende virksomhet i større grad enn jeg har, ville jeg forsøkt å bidra til at det kirkemusikalske arbeidet skulle få økte muligheter til dette under veiledning. Dessuten midler til å gi økt innsikt og kompetanse hos de som arbeider som kirkemusikere i soknene og hos de som er beslutningstakere for planlegging og økonomisk fordeling på grunnplanet i menigheten.

Kulturrådgivernes handlingsrom er begrenset, først og fremst fordi de er én person som i prinsippet skal betjene en stor region og mange enkeltmenigheter. Som del av et stabsfellesskap føler de også medansvar for løpende oppgaver av mer byråkratisk art som bispedømmekontoret må ta seg av, noe som klart kan stjele tid fra den mer kreative delen av jobben. Men mange melder at de savner mer midler fra kirken selv til å tilby faglige kurs og gi starthjelp til prosjekter som foreløpig ikke kvalifiserer for eksterne tilskudd.

7. Kulturrådgivernes oppfatninger av utfordringer i kirkens kultursatsing

Hvilke problemer eller utfordringer ser kulturrådgiverne når det gjelder å virkeliggjøre kirkens målsettinger på kulturfeltet?

7.1 Organisering av kulturrådgiverstillingene

I innledningskapittelet skrev vi om hvordan modellen med kulturrådgivere plassert i bispedømmene var én av flere mulige modeller beskrevet i kulturmeldingen.

Kulturrådgiverne er nokså samstemte i at plasseringene av stillingene på bispedømmekontorene er riktig. Det er riktig å være lokalisert i regionene fordi det er mye samarbeid med regionale aktører, som museer, høyskoler, regionteater osv. Bispedømmekontoret gir dem et kollegafelleskap og legger til rette for at de kan fungere som rådgiver for biskopen på lik linje med de andre rådgiverne i staben på bispedømmekontoret. På denne måten kan de ha en tett og kontinuerlig dialog med biskopen og lettere få tilgang til signaler fra prostene og prostiene. Flere nevner også som positivt at det å være tett på biskop, stiftsdirektør og bispedømmeråd gir dem en mulighet til å påvirke prosesser og økonomiske prioriteringer i bispedømmet til fordel for kulturlivet.

Og så tenker jeg at fordelen med å ha rådgiverstillingen på bispedømmenivå, er nærheten til alle disse som vi samarbeider med. Som jeg snakket om, for eksempel museer og andre samfunnsaktører. Det ville vært vanskeligere å ha det samme samarbeidet med aktører som ligger lenger unna. Og det er en fordel at jeg kjenner kirkemusikerne, mer eller mindre, men sånn relativt godt. Det kan tenkes at det ville fungert å følge opp kirkemusikere over et større geografisk område, men jeg tror at det ville vært vanskeligere å ha den lokale kjennskapen.

Det synes som at kulturrådgiverne selv ser utelukkende fordeler med å være innplassert på bispedømmekontorene under stiftsdirektøren. Dette må ses i sammenheng med svarene på spørsmålet om de opplever at de får forme stillingen sin selv.

Flere av kulturrådgiverne mener at innholdet i stillingene har endret seg vesentlig over tid, men de gir samtidig uttrykk for at de selv har medvirket til endringene: «Når jeg startet i den nyopprettede stillingen var det gjort et grunnarbeid som staket ut kursen for stillingen. Men den var ikke forankret i organisasjonen. Så jeg har absolutt vært med på å forme stillingen.» En annen beskriver dette slik: «Ja - min kompetanse preger naturlig nok hvordan stillingen er utviklet over tid. Dessuten er kirkerådets vedtak og kulturmeldingen «Kunsten å være kirke» gode grunnsteiner i dette.» Svarene indikerer at kulturrådgiverne har en betydelig innflytelse på sin egen stilling og at kirkens kulturmelding gir dem støtte når det gjelder å fastholde de opprinnelige intensjonene med stillingen.

Innplasseringen ved bispedømmekontorene kan utfordre prinsippet om «armlengdes avstand», litt avhengig av hvordan man vurderer kulturrådgiverens rolle når det gjelder initiativtaking, prioritering og produksjon av kulturaktiviteter. Bispedømmenivået kan også være engasjert i kulturaktiviteter, for eksempel ved nasjonale jubileer eller ved samarbeid med andre bispedømmer om spesielle pilegrimsprosjekter. Imidlertid later det til at kulturrådgiverne selv vektlegger fordelene ved denne plasseringen. Forutsetningen for denne vurderingen er at de fremfor alt erfarer at de har tilstrekkelig faglig autonomi i stillingen, og at de ikke blir pålagt for mange tilleggsoppgaver på siden eller i randsonen av det som de oppfatter som sine kjerneoppgaver. En

av kulturrådgiverne sa: «Hvor skulle den ellers plasseres? Det føles absolutt helt riktig å være tilknyttet bispedømmekontoret!!» Da modellen med et nasjonalt nettverk for kultursentre ble forlatt, var det i realiteten få andre gode alternativer. Byråkratiske tilleggs-oppgaver som følge av at man er en del av den administrative staben i bispedømmet, kan imidlertid gå ut over kjerneoppgavene. Vi har tidligere sitert enkelte kulturrådgivere (se kapittel 6.5) som beskrev det som en krevende balanse.

Selv om idéen om at alle kulturrådgiverne skulle ha komplementære spisskompetanseområder (se kapittel 3 og 5.1) ble forlatt, sier kulturrådgiverne at de har nytte av å dele erfaringer og kunnskap med hverandre. Dette skjer i forbindelse med de nasjonale samlingene og blir koordinert av Kirkerådets kulturrådgiver. Jevnt over beskrives et godt samarbeid mellom kulturrådgiverne. Verdifullt, inspirerende, positivt, nyttig, nødvendig, stimulerende, viktig og kreativt er ord som blir brukt for å beskrive samarbeidet mellom kulturrådgiverne. Kulturrådgiverne har to samlinger i året. En samling i Kirkerådet og en samling i ett av bispedømmene. Under pandemien begynte kulturrådgiverne og Kirkerådets kulturrådgiver dessuten å ha månedlige teams-møter. Dette har de fortsatt med også etter pandemien. Flere trekker frem dette møtepunktet som betydningsfullt i arbeidet som kulturrådgivere.

Som en del av stiftsdirektørens stab har kulturrådgiverne med sin spesialkompetanse muligheter til å påvirke bispedømmets overordnede prioriteringer og strategiplaner. Flere nevner dette, selv om det er noe ulikt hvordan kulturrådgiverne opplever at de blir lyttet til. En kulturrådgiver mener dessuten at kulturrådgiverne burde trekkes mer aktivt inn som faglige rådgivere for utviklingen på det kirkelige kulturfeltet nasjonalt, det vil si å kunne bidra til Kirkerådets strategiplaner. Kulturrådgiverne har ikke en egen vedtatt strategiplan for arbeidet med kunst og kultur i bispedømmet. Dette er integrert i en samlet plan som utformes på bakgrunn av det som skrives i årsplanene til hver enkelt rådgiver: «Da har jeg årsplan for kulturfeltet og for pilegrimsfeltet som følger en mal fra Kirkerådet i forhold til hva de etterspør.» Kulturtiltak kan godt være integrert med andre tiltak under en felles målsetting. En sier: «Da prøver vi å se det litt større, så på den planen kan det være at et punkt er hvordan kirkene skal være synlige i samfunnet. Så har vi en rekke tiltak under det. Der er det noen kulturtiltak, og så er det noen diakonitiltak.»

Kulturrådgiverne har i liten grad egne budsjettmidler som de forvalter, men de kan søke innad til spesielle formål: «Kulturrådgiverens budsjettmidler fastsettes gjennom bispedømmerådets ordinære budsjettprosess. Det er ingen øremerkede midler til disposisjon for kulturrådgiver.» En annen skriver: «Det er ikke mye frie budsjettmidler til kulturrådgiverens disposisjon. Det blir gitt noe etter budsjettforslag fra kulturrådgiver som jeg råder over. Større justeringer innenfor budsjett gjøres i dialog med nærmeste leder.»

Ifølge en kulturrådgiver varierer det mellom bispedømmene hvorvidt kulturrådgiveren forvalter egne midler:

Jeg har ikke savnet et budsjett, men ser at det er ulik praksis mellom bispedømmerådene. Noen kulturrådgivere som har eget «budsjett», har dermed midler å bruke, blant annet til å stimulere til aktivitet i menighetene eller til tiltak for kirkemusikerne. Slik mulighet har vi ikke her hos oss.

Hvordan eventuelle budsjettmidler skal brukes, foregår i dialog med avdelingsleder og stiftsdirektør. Så lenge kulturrådgiverne ikke har øremerkede midler de kan disponere til kulturtiltak, kan det sees som en fordel at de er integrert i bispedømmets administrasjon. På den ene siden er muligheten for å fremsnakke kulturdimensjonen i kirken overfor dem som sitter med styrings- og budsjettansvar større i et kontorfellesskap. På den annen side vil man kunne føle seg presset, direkte eller indirekte, til å ta en større del av administrasjonens fellesoppgaver.

7.2 Hvorfor er offentlig/ekstern støtte viktig?

Helt i starten ble det, i tillegg til kulturrådgiverstillingene, gitt øremerkete midler til kompetansehevende tiltak på kirkekulturfeltet. Det går imidlertid tydelig frem i departementets korrespondanse med Kirkerådet at det ikke er meningen at staten skal gi en særskilt finansiering av kirkelig kulturproduksjon. Den norske kirke forventes å selv skaffe finansiering til sine kulturarrangementer gjennom ulike tilskuddsordninger og gjennom billettinntekter, på lik linje med alle andre aktører på kulturfeltet. Dette ble eksplisitt uttrykt i statsbudsjettet da stillingene ble opprettet:

Det presiseres at disse midlene ikke skal være en ny produksjons- eller tilskuddsordning, men tilføre kirken kompetanse og kapasitet til å gjøre bruk av eksisterende ordninger innenfor kunst- og kulturfeltet (St.prp.nr.1 2008–2009).

De politiske signalene i statsbudsjettet kan også sees på som ledd i en allerede påbegynt prosess med å avvikle statskirkemodellen. Den norske kirke skulle nå omstilles til å være en sivilsamfunnsaktør på lik linje med andre tros- og livssynssamfunn og andre store sivilsamfunnsorganisasjoner. Dette betyr også en tydeligere konkurransesituasjon.

Den norske kirke får fremdeles offentlig finansiering i form av et statstilskudd og kommunale tilskudd gjennom politiske vedtak. Disse bevilgningene bidrar selvsagt også til kirkelig kulturvirksomhet. Et premiss for en særskilt kultursatsing i kirken har imidlertid vært at det måtte hentes inn andre former for finansiering. Andre former for ekstern finansiering måtte økes totalt for å styrke kulturaktiviteter i de lokale menighetene. Det er her kulturrådgivernes kompetanse og kapasitet får en nøkkelrolle. De skulle bidra til mer og bedre kirkelig kultur, for å si det litt enkelt.

Andre argumenter for at kirken skulle bli dyktigere og mer aktiv når det gjaldt å skaffe eksterne inntekter, har også blitt anført: Det ville synliggjøre kirken som en relevant aktør på kulturfeltet, det ville bidra til å profesjonalisere kirkens kontakt med andre institusjonelle aktører og med utøvere, og det kunne utvide rollen folkekirken har som samfunnsaktør i lokalsamfunnet. Slik ville kirken kunne komme i kontakt med nye målgrupper.

Flere av kulturrådgiverne har likevel etterlyst en tydeligere økonomisk satsing fra kirkens sentrale ledelse: «Ja, men uten at kirken selv sier at den vil bære byrdene med å gi feltet en bærekraft ved å satse bevisst av egne midler, blir det vanskelig å tenke seg at feltet skal bæres opp av offentlige/eksterne midler.» En kulturrådiver oppsummerer det slik:

Det viktigste er at Den norske kirke selv budsjetterer med en god pott kulturmidler for å vise at det er et satsingsområde, jfr. kirkemøtevedtak 11/18. Utover dette er det viktig med offentlig/ekstern støtte for å kunne utvikle kunst- og kulturfeltet i DnK, og for å kunne konkurrere med det profesjonelle kulturliv utenfor kirken. (...) En annen ting er at vi gjennom søknader til offentlige og eksterne instanser, synliggjør kirkens plass i samfunnet og bygger nettverk. Et økonomisk spleiselag bidrar til å forankre kirken som en profesjonell kulturaktør og kulturarena.

Det er ulike grunner for at ekstern støtte anses som viktig for kirkens kunst- og kultursatsing, men flere av kulturrådgiverne peker på at kirken selv må vise vilje til økonomisk prioritering av feltet. På den måten vil kirken vise at den er en seriøs aktør som mener alvor med sin kultursatsing.

En kulturrådgiver mener at det burde være en selvfølge at kirkelig kulturvirksomhet har samme tilgang til offentlig/ekstern støtte som andre: «Vi må ikke bli holdt utenfor og være noe i en særklasse.» Dette er i tråd med de politiske signalene fra departementet om at kulturrådgiverne skulle hjelpe kirken til å bli en kompetent og aktuell søker på linje med andre aktører på

kulturfeltet. Kulturrådgiverne mener at offentlig/ekstern støtte er avgjørende for kirkens kulturvirksomhet, men samtidig etterlyses det at kirken selv setter av tilstrekkelige midler til arbeidet: «At kirken enda ikke har maktet å si at den vil ta ansvaret for kirkens kunst og kulturfelt i økonomisk henseende.»

Flere av kulturrådgiverne argumenterer for at kirken også må prioritere kunst og kultur økonomisk, for å bli tatt på alvor. En avdelingsleder/kirkefagsjef beskriver utfordringen med å bli oppfattet som en relevant kulturaktør «og ikke bare en kulturscene, for kommersielle aktører og andre som ønsker et pent og billig rom å spille i».

7.3 Kulturens plass i kirken, og kirkens plass i samfunnet

Den norske kirke har synkende medlemstall – andelen av befolkningen var i 2022 nede i 60 prosent – og statskirkeordningen ble formelt opphevet i 2012 (selv om prestene var statsansatte frem til 2017). Den lokale kirken har likevel beholdt en tettere tilknytning til kommunen. Kommunen betaler lønningene til stort sett alle lokalt ansatte, inkludert kirkemusikerne, med unntak av prestene. Kommunen har også økonomisk ansvar for kirkebyggene. De aller fleste steder betaler kommunen fremdeles kirken for å ta seg av gravplassforvaltningen.

Kirken er opptatt av å etablere en ny kontrakt med nye generasjoner, siden kirkemedlemskapet ikke i samme grad som tidligere synes å «gå i arv». Dette kan handle om å fornye selve gudstjenesten, både gjennom en bevisst bruk av kunst og kulturuttrykk, og det kan handle om nye kunst- og kulturarrangementer utenom det som vanligvis skjer søndag klokka 11. I et kritisk perspektiv kan satsing på kultur tolkes som en kulturalisering av kirkelivet, at man inntar et mer instrumentelt forhold til kunst og kultur som middel for å tiltrekke seg et større publikum eller bedre kirkens omdømme. Kirkens kulturmelding argumenterer sterkt for kulturens egenverdi og samtidig imot et syn på kultur som innebærer et motsetningsforhold – at kunstens åpenhet ikke må «kveles» av et krav om teologisk tydelighet. «(T)eologien er i slekt med kunsten» skriver lederen for Kirkelig kulturverksted, Erik Hillestad, i kulturmeldingen (Kirkerådet 2005, 50). Til tross for slike forsikringer og erklærte intensjoner, vil vi likevel hevde at kulturvirksomhet har en dobbelthet i seg, kultur som egenverdi og kultur som fungerer som et virkemiddel. Den kan godt være begge deler samtidig, uten at det behøver å være «feil» eller å være beklagelig. Det er forskjeller mellom informantene våre i hvordan de formulerer seg om dette. En av kirkefagsjefene forklarte det slik:

Jeg er litt tilbake til det med kulturarbeid som menighetsutvikling og en måte å komme i kontakt med større flater av folkekirken på. Jeg vet at gudstjenestebesøk går nedover. Hverdagskirken har mange møtepunkter for mange folk. Men det er jo veldig mange vi ikke treffer. Og der tror jeg at kulturliv i menigheten har et uforløst potensial.

De fleste vil nok oppfatte dette som en balansegang. En kulturrådgiver beskriver det slik:

Det er viktig å ivareta kunstuttrykk som en egenverdi. At kunstnere uttrykker seg og sin kunst uavhengig av en bestilling. Men så kan det også være et middel. Det vil alltid kunne ha i seg begge deler.

Kulturrådgiverne har sett det som sin oppgave å øke bevisstheten om kirkens rolle som kulturaktør og om mulighetene som ligger i et samarbeid med kunstnere og utøvere. Dette handler om å informere bedre ut til kunst- og kulturmiljøene utenfor kirken slik at disse ser på kirken som en spennende samarbeidspartner. I intervjuene kommer det frem at det kan være mange misforståelser om kirkens begrensninger eller antatte motvilje mot kunstnerisk frihet, noe kulturrådgiverne ønsker å bekjempe. Kulturrådgiverne er også opptatt av at kirken skal opptre

profesjonelt i samarbeid med andre aktører ved at artister blir betalt etter tariff og at det er ordnede kontraktsforhold.

Kirken må ivareta kvalitet i alle ledd for å overleve, og det innebærer å kunne forholde seg til honorar og lønn etter fremforhandlet takst, også til kunstnere og selvstendig næringsdrivende. Vi kan ikke forvente at profesjonelle kulturaktører selger seg på billigsalg, selv om kirken er en ideell organisasjon.

Kulturrådgiverne ser på arbeidet sitt ut mot det brede kulturliv og samarbeidsprosjekter som viktig både for å være synlige for potensielle samarbeidspartnere, men også for å være synlige ellers i samfunnet. Siden kirken ikke lenger er en statskirke, mener en kulturrådgiver at det er spesielt viktig at kirken er synlig på kulturfeltet for å «vise at vi har en naturlig plass i samfunnet». Gjennom å ha kulturrådgiverstillinger ser omverdenen at kirken jobber med kultur og signaliserer at kirken anser kultur som viktig.

Selv om kirken har et ønske om å være en kulturaktør på linje med andre aktører på kulturfeltet, opplever kulturrådgiverne stadig eksempler på at kirken ikke blir spurt om å delta i prosjekter som kunne vært relevante. De må hele tiden gjøre mulige samarbeidspartnere bevisste på at de kan være medarrangører og tilføre noe verdifullt i ulike prosjekter. Nettopp derfor er det viktig for rådgiverne å være til stede på blant annet konferanser for kultur, være synlige og tilgjengelige «sånn at samfunnet som helhet ser oss som en naturlig samarbeidspartner».

7.4 Kirkemusikerne

Kulturrådgiverne har sett det som en av sine primæroppgaver å gi kirkemusikerne en møteplass og bedre faglig oppfølging. Kirkemusikerstillingene representerer samtidig noen spesielle utfordringer i et fremtidsperspektiv. For det første er det mange steder krevende å rekruttere kvalifiserte søkere til stillingene. For det andre kan det være behov for å endre stillingsinstruksjoner og inspirere kirkemusikere til å påta seg flere roller i det lokale kirkelige kulturlivet. For det tredje, og dette vil mange se som en forutsetning for å løse de to førstnevnte, er det en utfordring å lage heltidsstillinger for kirkemusikerne.

Kirkemusikerne i kirken er de eneste kulturarbeiderne i kirken som har stillinger i lokalmenighetene. Derfor mener kulturrådgiverne at kirkemusikerne er en viktig ressurs og en ressurs som burde bli tatt godt vare på i en kultursatsing. En utfordring er at kirkemusikerne «blir satt på sidelinjen og ikke utnyttes som ressurser i kultursatsingen», som en kulturrådgiver uttrykker det. Det blir sagt at kirkemusikerne ikke minst er viktige for det lokale kulturarbeidet. For å kunne utnytte kirkemusikerne som ressurs, må kirken beholde og prioritere kirkemusikkstillinger gjennom blant annet å gi musikerne større og faste stillinger. Det er ikke bare viktig å beholde de kirkemusikerne som allerede er i kirken. Kirken må også jobbe med rekruttering av nye kirkemusikere. Tilgang på kirkemusikk-kompetanse blir også viktig i fremtiden. For å få dyktige musikere er det viktig at kirken oppleves som en attraktiv arbeidsplass med interessante stillinger. Ut ifra hvordan kulturrådgiverne beskriver situasjonen, er det ikke nødvendigvis slik i dag. En utfordring og forutsetning for kirkens musikerstillinger er rekruttering og utdanning av nye orgelelever. En kulturrådgiver beskriver utfordringene kirken står overfor slik:

Rekruttering av kirkemusikere! Jeg ser hvor viktige de er for det lokale kulturarbeidet. Statistikken viser at de menighetene hvor det er full stilling med dyktig kirkemusiker er det støtt kulturaktivitet, både i antall arrangement og oppslutning. (Fulle stillinger gjør at en også lettere rekrutterer dyktige organister). Jeg jobber mye med å opprettholde og skape forståelse for viktigheten av utdannede kirkemusikere i kirken. Jeg møter stadig ansatte og tillitsvalgte som ikke ser behovet for en organist. Hvis en erstatter dem med frivillige som spiller piano eller etablerer et lovsangsband, mister vi mye i kirken. Derfor jobber jeg mye, sammen med bla

Orgelfestivalen og kirkemusikerne, med dette. Jeg har hatt god kontakt med universitetet med tanke på å gjenopprette kirkemusikkutdanningen, noe de har gjort. Men det er ikke stor søkning.

En annen utfordring kulturrådgiverne peker på, er at det ikke nødvendigvis er kulturarbeid som først blir prioritert i menighetene. Når det blir spurt etter hva menighetsrådene brenner for, er det gjerne barn og ungdom og diakoni som blir nevnt. «Jeg har til gode å høre at noen sier kultur.» Derfor er det ifølge kulturrådgiveren viktig å «fortsette å jobbe med forståelsen av at dette med kirken som kulturarena er viktig arbeid for menighetene.»

Noen nevner at det er lite kirkemusikkompetanse i Kirkerådet, og at det mangler også forståelse for hvordan å forvalte feltet sentralt. I menighetslivet merker kulturrådgiverne at det også kan mangle forståelse for feltet. Her blir det et spørsmål om forståelse for den profesjonelle kirkemusikeren. En kulturrådgiver beskriver tilfeller der ressurser heller blir brukt på andre ting i menigheten enn til kirkemusikkstillinger, fordi de har andre som kan spille. Dette beskrives der det er sterke lavkirkelige kulturer:

Fordi mange steder er det ganske sterke lavkirkelige kulturer. Kjempe litt på vegne av, og løfte kirkemusikken faglig og styrke kompetansen. Jeg har opplevd menighetsråd som sier: «Vi trenger ikke kirkemusikere, for vi har en som er så god på piano. Hvis vi kan få de pengene, kan vi bruke dem til mat i ungdomsklubben». (...) Det å skape forståelse, både for en faglighet og en bredde, holder jeg på med.

En annen problemstilling som blir tatt opp er at kirkemusikerne ikke nødvendigvis opplever å være del av stabsfellesskapet. En kulturrådgiver forteller hva som har blitt fortalt av kirkemusikere: «Vi opplevde å bare bli sånne spillemenn. Bare blir satt på orgelkrakken, enten det er gravferd eller sånn, og ikke involvert i stabsfellesskapet.»

Salmesangen forstummer

Kulturrådgiverne mener at både kirkemusikerne og kirkemusikken er viktig for menighetslivet. For gudstjenestene er sang spesielt viktig, understreker en kulturrådgiver: «Det at man synger mye mindre i samfunnet i dag, tenker jeg også er en utfordring.» At det blir sunget for lite er spesielt utfordrende for gudstjenesten, som er så sterkt bundet opp mot sang:

Tradisjonelt er vi en syngende forsamling, men folk synger generelt mindre og mindre. Man opplever både i menigheter, og ikke minst i gravferder, at det av og til er ingen som synger. Og det er en samfunnsutfordring også.

Kulturrådgiveren mener at fellesskap blir knyttet gjennom sang, mer enn når man bare lytter: «Ved å synge i gudstjenester så blir du deltaker og ikke publikum.» Kulturrådgiveren mener problemet i dag er at deltakere på for eksempel konfirmasjonsgudstjenester blir tilhørere når det for eksempel er en forsanger: «konsekvensen kan godt være at det blir en performativ kultur.» Samtidig kan en forsanger på en gudstjeneste gjøre terskelen lavere for å delta i felles sang, som en annen kulturrådgiver påpeker, da man ikke blir alene om å synge. Intensjonen med en gudstjeneste er ikke å være publikum, det er et deltakende fellesskap, mener en kulturrådgiver.

Et tiltak for å synge mer i samfunnet som blir nevnt, er en samhandlingsplattform kalt «Krafttak for sang». Det er en sammenslutning av interesseorganisasjoner for å styrke sangen i Norge. Det blir sunget i barnehager, skoler, eldrecenter og sykehjem. Dette tiltaket er ikke tilknyttet kirken, men blir snakket om som viktig fordi det kan føre til mer sang i samfunnet generelt. Et tiltak som blir pekt på for å få flere til å synge, er å bruke en «vanlig sangbok» i kirken. Skolens visesangbok nevnes som et eksempel. Kulturrådgiveren tror mange liker å synge, men ikke har et sted å gjøre det.

7.5 Kultur som ikke passer i kirken?

Er det slik at all kunst og alle kulturuttrykk, eller mer presist, at alle utstillinger og forestillinger passer i kirken? En av kulturrådgiverne sa at det var ikke spørsmål om noen kunstformer egnet seg bedre enn andre, men det kunne være spørsmål om enkeltarrangementer med bestemte budskap og uttrykk var passende eller ikke. Kulturrådgiverne var tilbakeholdne med å gi en fasit her. De ga uttrykk for å ha en åpen innstilling i utgangspunktet og legge vekt på at det er de lokale menighetene som må bestemme hva som passer for dem. I kirkens kulturmelding synes gjennomgangstonen å være at kirken må være dristigere og åpne for det som utfordrer. Her er det åpenbart rom for mye skjønn og det vil være en balansegang mellom ulike hensyn. Kulturrådgiverne vil basere sine råd på kjennskap til lokale religiøse kulturer når de gir råd til kunstnere og artister, og omvendt, bruke sin kunnskap om kulturfeltet når de gir råd til menighetene om enkeltarrangementer.

For å få et innblikk i diskusjonen om hva som passer i kirken og hva som ikke gjør det, vil vi trekke frem et eksempel som også en av kulturrådgiverne var involvert i. Er det grenser for hva man kan tillate i kirkerommet? Hvordan forstås disse grensene? Vi skal se et eksempel på et omdiskutert arrangement.

«Evangeliet etter Jesus, himmelens dronning»

Teaterforestillingen «Evangeliet etter Jesus, himmelens dronning» satt opp av Teateret Innlandet ble mye debattert da det skulle settes opp i Hamardomen, Elverum kirke og Sand kirke i 2022. Stykket er skrevet av Jo Clifford og oversatt fra engelsk til norsk av Elisabeth Thorsen. Teaterforestillingen var del av markeringen av Skeivt kulturår 2022 og Teater Innlandets Politisk Korrekt Teaterfestival, hvor Jesus ble portrettert som transperson (Teater Innlandet 2022; Vårt Land 2022a). Esben Esther Pirelli Benestad hadde rollen som Jesus.

Det var Teater Innlandet som tok kontakt og ønsket samarbeid med kirken i Hamar bispedømme om teaterstykket. Teateret sto ansvarlig for forestillingen, men ønsket at biskopen skulle stille seg bak den da tematikken for stykket var kontroversiell. Biskop Fiske var i dialog med Teater Innlandet i forkant av fremføringen og i forbindelse med oversettelsen fra engelsk til norsk (Vårt Land 2022e).

Oppsetningen fikk kritikk fra flere hold. Den kristne dansegruppen «Kongsdøtrene» i Hamar var kritiske til å sette opp stykket i et vigslet kirkerom fordi de mente at stykket var krenkende og spottende. Forestillingen fikk også mange svært kritiske kommentarer i sosiale medier (Vårt Land 2022b). Det sterke engasjementet og polariserte yringsklimaet i forkant, førte til at politiet var til stede under forestillingen i Hamardomen 4. september 2022 (NRK 2022).

Samtidig som oppsetningen av stykket fikk kritikk, fikk oppsetningen også støtte av flere. De som støttet oppsetningen var blant annet biskop i Hamar, Solveig Fiske, sokneprest i Elverum og andre prester på Hamar (Vårt Land 2022c).

I forbindelse med oppsetningen av teaterstykket var det en debatt i Vårt Land mellom biskopen i Bjørgvin og biskopen i Hamar om hvorvidt stykket burde settes opp i et kirkerom. Biskop Nordhaug mente at «vi bør kunne tåle mye av et kunstnerisk uttrykk», men at det finnes en grense for «hva Guds hus kan romme» og at stykket flere steder utfordrer denne grensen. Han mente at en del av teaterstykket latterliggjorde troen på jomfrufødselen, og at nattverden ble fremstilt seksualisert. I kronikken skrev han: «Mye kan tåles i et kirkerom, også av benektelser eller karikeringer av innholdet i kirkens tro, så fremt det ikke blir stående alene. Men det skjer

her, og ordene legges attpåtil i Jesu egen munn. Jeg vil mene at her krysses grensen for hva Guds hus kan romme.» (Vårt Land 2022d).

Biskop Fiske skrev i sin kronikk: «Denne forestillingen og debatten i etterkant har etter mitt syn fremmet noe viktig. Den har belyst at Jesus er en alle kan identifisere seg med, og dermed har stykket fått frem vesentlige aspekter som understreker evangeliets åpenhet.» Fiske på sin side vurderte stykket som et teaterstykke, og ikke en gudstjeneste eller kirkelig handling. Dessuten ga ikke forestillingen seg «ut for å være en dogmatisk riktig fremstilling av troen». Til tross for støtten til stykket så også Fiske enkelte utsagn som problematiske. Hun mente at stykket ikke ble stående alene fordi det ble fremført «i en ramme av tro og kristen formidling». Hun skrev: «Alle utsagnene blir fremført på et særskilt sted som formidler troen igjennom hele sin arkitektur og interiør.» Videre mente Fiske at biskop Nordhaugs kronikk «har skapt en mulighet til å trenge dypere inn i den teologiske debatten og er med å oppfylle det Kirkemøtet uttalte i 2018: «Kirkerommet er hellig og kan brukes av kunstnere til kunstuttrykk som beveger, utfordrer, åpner opp og utvider horisonten vår» (Vårt Land 2022e).

Biskop Nordhaug på sin side spurte seg om det finnes noen grenser for hva som kan fremføres i en kirke, hvis argumentasjonen til biskop Fiske blir brukt om at kirkerommet alltid «formidler troen gjennom hele sin arkitektur og interiør» (Vårt Land 2022f). I kronikken skrev han:

Mitt utgangspunkt er at et kunstnerisk uttrykk ikke skal formidle budskap som kommer i klar konflikt med den troen som kirkerommet forkynner gjennom sin utforming og sine symboler. Dersom man er i tvil, kan et alternativ til en stengt kirkedør være å åpne døren, men samtidig følge opp med et svar fra kirkens side av en eller annen art. Det må selvsagt ikke skje som en autoritær korreks, men i en dialogisk form, for eksempel gjennom en åpen samtale i forbindelse med en teaterforestilling.

I en sluttkommentar til biskop Nordhaug skrev biskop Fiske at «forestillingen har utfordret oss, og ført til mange samtaler og meningsutvekslinger rundt hva vi opplever som er viktig eller mindre viktig for vår tro». Fiske mente at teaterstykket nettopp har gjort det Nordhaug etterlyser når han skriver: «dersom man er i tvil, kan et alternativ til en stengt kirkedør være å åpne døren, men samtidig følge opp med et svar fra kirkens side av en eller annen art.» Dermed har teaterstykket «fungert etter intensjonen med Kirkemøtets vedtak i sak 11/18», skriver Fiske (Vårt Land 2022g).

Kulturrådgiverens rolle i denne sammenhengen var blant annet å anbefale hvilke kirker forestillingen kunne passe i, med tanke på hvor den ville bli mottatt på en god måte. Forestillingen ble først satt opp i Hamardomen som administreres av Anno museene i Hedmark og består av domkirkeruiner fra middelalderen og et nybygg. Lokalene er vigslet for å kunne brukes til gudstjenester og kirkelige handlinger. Senere ble den satt opp i to lokale kirker i samarbeid med menighetene.

Kulturrådgiveren kan gi samarbeidspartnere, slik som et teater, råd om hvordan de skal kommunisere med menighetene. En avklaring av hva de kan forvente av menighetene kan være viktig for å unngå misforståelser. Dette kan både dreie seg om kjennskap til lokale religiøse kulturer og rent praktiske ting som for eksempel hva slags kontrakt som kan brukes og hva de kan forvente at menighetene kan stille opp med av ressurser.

Kulturrådgiverne gir i vår undersøkelse uttrykk for at det er menighetene som skal bestemme hva de vil prioritere av kulturarrangementer i sine kirker og at de selv må avgjøre hva som passer inn hos dem. Siden det er slik at kontroversielle arrangementer eller prosjekter kan klages inn til biskopen og kulturrådgiveren også er biskopens rådgiver, kan kulturrådgiveren også bli en premissleverandør.

Kulturrådgiveren beskriver hvordan de gikk frem, og hva som var kulturrådgiverens rolle i oppsetningen av «Evangeliet etter Jesus, himmelens dronning»:

Vi satte oss nøyte inn i saken og leste gjennom manus. Dette var en del av min rolle som kulturrådgiver. Jeg var i dialog med biskop om biskopens syn på saken. Da viste jeg blant annet til Kirkemøtes vedtak fra 2018, der Kirkemøtet sier at kirkerommet kan brukes av kunstnere til å utfordre oss.

Kirkemøtes vedtak fra 2018 om rapport og veivalg for Den norske kirkes kunst- og kultursatsing var sentral i begrunnelsen for å kunne ha et slikt teaterstykke i en kirke. I vedtaket står det blant annet:

Kirkemøtet ser arbeid med kunst og kultur som et kjerneområde som åpner troens rom gjennom et mangfold av uttrykk. (...) Kirkerommet er hellig og kan brukes av kunstnere til kunstuttrykk som beveger, utfordrer, åpner opp og utvider horisonten vår. Kirkemøtet er opptatt av at kirken er åpen og inviterende når kunstnere og kunstinstitusjoner bruker kirkerommet (KM 11/18).

Eksempelen «Evangeliet etter Jesus, himmelens dronning» viser at det er en skjønnsvurdering rundt hva som får plass i kirkerommet, og ikke minst, valg av kirkested. Det kan være ulike syn i kirken om hva som passer i kirkerommet og hva som ikke gjør det, både innad i et bispedømme og mellom bispedømmer. Det er ikke sikkert at «Evangeliet etter Jesus, himmelens dronning» hadde blitt satt opp i et annet bispedømme. Kulturrådgiveren reflekterer rundt grensene for hva som passer i kirkerommet, og peker på teaterstykket:

Tilbake til spørsmålet om det er noen ting som ikke passer i (kirken), så er det sikkert det. Men så tenker jeg at det i utgangspunktet er veldig mye som passer inn. (...) Kunst som er temporær, som skal være i kirkerommet en liten periode, der tenker jeg at vi har ganske mye større tålegrense. Fordi kunsten for eksempel kan skape refleksjoner rundt hva det hellige er. For eksempel forestillingen «Himmelens dronning», som er til stede i kirkerommet i en og en halv time. For de som opplever denne forestillingen som problematisk, så tenker jeg at det kan man tåle fordi det er temporært, og fordi Kirkemøtet har sagt at kunstnere skal få lov til å utfordre oss.

Kirkemøte vedtaket fra 2018 fremstår å være sentralt i kulturrådgiverens refleksjoner rundt hva som passer i kirkerommet, og i de rådgivende samtaler med biskopen.

Grensene for hva som slipper inn i kirkerommet er ikke entydige. Det vil ofte være et tolknings-spørsmål. Reglene for bruk av kirkerommet har en prinsipiell formulering som har vært uforandret i flere tiår. Den slår fast at formålet skal være en bruk som kan «tjene til Guds ære og menighetens oppbyggelse», primært gudstjenester og kirkelige handlinger (Kirkerådet 2024). Kulturarrangementer nevnes også, men før 2015 er teksten nokså knapp og kan oppfattes som at det skal være en del av forkynnelsen: «kirkelige konserter og andre kirkelige og kulturelle arrangementer som faller inn under formålet for bruk av kirken» (Regler for bruk av kirken, § 3, 1991). I 2015 tas det inn en mer utfyllende presisering: «Kirken kan ta all kunst, alle kunstformer og alle kunstuttrykk i bruk i kirkerommet med dets liturgiske inventar og utstyr, så sant det tjener det kristne budskap og lar kirkerommets særlige egenart komme til utfoldelse.» (Regler for bruk av kirkene, § 4, 2015).

Hva vil det si å tjene «det kristne budskap» og «Guds ære», eller å bidra til «menighetens oppbyggelse»? Eller omvendt, når kan man si at et arrangement eller en kunstnerisk fremførelse direkte vil undergrave dette? Den intern-kirkelige debatten om teaterstykket «Evangeliet etter Jesus, himmelens dronning» illustrerer hvor krevende det er å trekke klare grenselinjer og at tolkningene ikke bare dreier seg om teaterstykket i seg selv, men konteksten det fremføres innenfor og den teologiske diskursen det bringes inn i. Kulturmeldingen «Kunsten å være kirke»

åpner opp for at kunsten skal kunne provosere og oppfordrer til dristige valg. Kirkemøtets kulturpolitiske vedtak i 2005 og i 2018 varslet at det skulle være god takhøyde og «rom for ethvert menneskelig uttrykk» i kirkerommet (Kirkerådet 2005, 216). Kulturmeldingen understreker også en grunnleggende likhet mellom religiøs søken og kunst- og kulturopplevelser: den erkjennelsesutvidende funksjonen. Stabell skriver i kulturmeldingen at «(e)n kunstner kan ikke skape noe i en sammenheng hvor svarene er gitt», og anbefaler kirken å delta i kunstens «risikosoner» (Kirkerådet 2005, 205, 208).

Det er grunn til å tro at kirkens åpning mot kulturlivet vil skape nye kontroverser og debatter i fremtiden, om bruken av hellige rom og om budskap og kunstuttrykk som provoserer og utfordrer teologi og religiøse kulturer. Det er videre grunn til å tro at kulturrådgiverne kan få krevende, men sikkert også interessante, utfordringer som rådgivere – både innad for menighet og biskop, og utad for eksterne kulturaktører.

8. Avsluttende drøfting og konklusjon

Kirkedepartementets beslutning om å prioritere finansiering av kulturrådgivere ved bispedømmekontorene fremfor en oppbygging av regionale ressurs- og kompetansesentre, kan på den ene siden tolkes som et avvik i fra kulturfeltets prinsipp om «armlengdes avstand». På den andre siden kan det argumenteres med at kulturrådgivernes rolle er byråkratisk og ikke direkte involvert i kunstneriske valg. Vi har argumentert for at dette skillet ikke alltid er helt skarpt. Innplasseringen i stiftsdirektørens stab virker imidlertid som et heldig valg, slik kulturrådgiverne selv ser det. Dette skyldes ikke minst fordi deres stillinger skulle vektlegge den tilretteleggende funksjonen, de skulle ikke bli produsenter eller for den saks skyld utøvere selv. Løsningen har gitt dem en sterk forankring i bispedømmets ledelse og god oversikt over hva som rører seg innad i den regionale kirkelige organisasjonen. Denne organisatoriske løsningen er heller ikke blitt kritisert i de andre rapportene om kirkelig kulturvirksomhet som vi har referert til i denne rapporten.

Kulturrådgiverne arbeider i dag som nettverksbyggere og tilretteleggere for bispedømmets menigheter og det regionale kulturfeltet. I noen grad opererer de også som arrangører, når det er snakk om større prosjekter som bispedømmet selv tar ansvar for. De er også rådgiver for biskopen dersom et kulturarrangement eller kunstuttrykk i en menighet er omstridt. Stillingene må sies å fungere slik de var tiltenkt, selv om de opplever at den har endret seg noe over tid. Kulturrådgiverne sier at de senere har blitt tillagt flere og litt andre typer oppgaver ved bispedømmekontoret. Kulturrådgivernes nærmeste ledere (kirkefagssjef/avdelingsleder) beskriver innholdet i stillingene på en måte som samsvarer med kulturrådgivernes egen. Vi har ikke innhentet data fra de mest aktuelle samarbeidspartene, menighetene og kirkemusikerne, eller andre kulturaktører, og kan derfor ikke si noe om deres vurderinger av kulturrådgivernes funksjon.

Til tross for at departementet valgte kulturrådgivermodellen, har det likevel blitt bygget opp flere regionale kirkelige kultursentre i løpet av årene etterpå. Man har da bygget på eksisterende kulturnettverk i tilknytning til domkirkemenigheter og lignende. Finansieringen har blitt løst ved å hente inn midler fra ulike instanser som et slags «spleiselag». Kirkemusikksenter Nord (KiN) i Bodø var allerede etablert før kulturrådgiverne kom, mens Stiftelsen KULT – Senter for kunst, kultur og kirke ble etablert i Oslo samtidig med ansettelsen av bispedømmets kulturrådgiver, som for øvrig fikk tilordnet en del av stillingen sin til stiftelsen. Senere kom Kirkelig kultursenter Sør (KIRKUS) i Bø i Telemark og Kyrkjekultur Vest i Bergen. Kirkens opprinnelige ønske om regionale ressurs- og kompetansesentre har på denne måten blitt delvis innfridd.

Kirkemusikerne har ifølge rapporten fra Telemarksforskning (Hylland og Stavrum 2015) vært kritiske til at man ikke valgte å ansette rådgivere for kirkemusikk i stedet. Vi har ikke undersøkt holdningene hos kirkemusikerne i dag, og kan derfor ikke si noe om deres arbeidssituasjon og faglige oppfølging oppleves som bedre. Det er imidlertid klart at den sterke vektleggingen av kirkemusikernes nøkkelfunksjon som kirkelige «kulturarbeidere» er et svært sårbart premiss, siden de er underlagt fellesrådet og en kommunal økonomi og prioritering. Kulturrådgiverne har som ansatte i bispedømmet liten innflytelse over kirkemusikernes arbeidsforhold og faglige prioriteringer. Noen av dem etterlyser imidlertid en tydeligere prioritering av kirkemusikken fra kirken sentralt.

Kulturrådgiverne har gjennomgående høy formell kompetanse i relevante fag innen kunst og kultur. 9 av 11 har master- eller doktorgrad, og 7 har sin hovedkompetanse innen musikk. Dette kan tyde på at musikk har vært prioritert i ansettelsesprosessene. Kulturrådgiverne sier at de

organiserer jevnlig regionale fagsamlinger for kirkemusikerne i bispedømmet. Kirkerådet sentralt har også arbeidet for å utvide kantor- og kirkemusikerstillingene og få flere heltidsstillinger i de lokale fellesrådene, og tiltak for å styrke rekrutteringen. Den kirkelige organisasjonen med to arbeidsgiverlinjer og en delt hovedfinansiering mellom staten og kommunene gjør det antakelig vanskelig å få til slike endringer.

Kulturrådgiverne har selv et begrenset handlingsrom. De kan ikke instruere andre, de har et svært begrenset driftsbudsjett og de har en annen arbeidsgiver enn sine samarbeidsparter. Deres hovedfunksjon er å sørve de lokale menighetene, gjennom å gi råd og tips om å utvikle kulturprosjekter og søke ekstern finansiering til dem. De kan sende ut informasjon, invitere til kurs og inspirere de lokale menighetene og kirkemusikerne, men de kan ikke tvinge seg på dem. Det er de lokale menighetene eller prostiene som skal «eie» prosjektene. Kulturrådgiverne har rollen som tilrettelegger og veileder, ikke produsent. Når det gjelder kulturarrangementer som bispedømmet mener det bør ta ansvar for selv, så har kulturrådgiverne også gått inn i produsentrollen. Dette kan for eksempel være tiltak som involverer flere menigheter og prostier, som satsing på pilegrimsleder eller deltakelse i nasjonale jubileer.

Musikkarrangementer av forskjellig slag er dominerende i det kirkelige kulturlivet, og en økning kan nok tilskrives større pågang fra artister og management etter å arrangere julekonserter og en stigende interesse fra musikkfestivaler. Denne typen arrangementer har hatt en jevn økning frem til pandemien og synes å ha kommet opp igjen på 2019-nivå i 2023. Imidlertid har kirkelig korvirksomhet, som utgjør en vesentlig del av det lokale kirkelige kulturlivet, hatt en nedgang i de senere årene. Det er også mange eksempler på kunst- og kulturarrangementer basert på andre kulturuttrykk enn musikk, som billedkunst, litteratur, dans og teater. Kulturrådgiverne sier at de har oppfordret menighetene til å tenke bredere om hva kirkelig kultur kan være, og de har formidlet dette også til kunstnere og utøvere. Innad i Kirkerådet har kulturrådgiverne tatt opp behovet for en avklaring av hvilke tilpasninger som skal være tillatt å gjøre i kirkerommet for at det skal kunne brukes til ulike kulturarrangementer.

Kompetansedeling var en sentral målsetting for kulturrådgiverstillingene. Alle kulturrådgiverne og rådgiveren i Samisk kirkeråd med ansvar for samisk kirkelig kulturliv er med i et nasjonalt nettverk som koordineres av kulturrådgiveren i Kirkerådet. Det er samlinger to ganger i året, og da pandemien brøt ut begynte de også å holde månedlige møter på Teams. Hensikten er å gi støtte og dele erfaringer og kompetanse med hverandre.

Ved bispedømmekontorene er kulturrådgiverne del av et tverrfaglig fellesskap som de verdsetter høyt. Dette innebærer at de også kan bli tillagt andre oppgaver som rådgivere og saksbehandlere for biskopen, for eksempel når det gjelder kirkebygg, kirkelige tekstiler og annet. Tendensen er at det har blitt flere slike oppgaver over tid, men kulturrådgiverne sier at de likevel opplever stor grad av autonomi i stillingen sin. De gir uttrykk for at de som del av et arbeidsfellesskap må ta sin del, og vil ikke klage på dette. Utenfra betraktet kan det likevel synes å være en fare for at andre oppgaver som ligger utenfor eller i randsonen til kulturrådgiverstillingene, kan undergrave hovedoppgaven deres.

Den norske kirkes kulturmelding i 2005 var et bud om et kirkelig «kulturløft» og behov for å bedre omdømmet som kulturaktør. Vi har som nevnt ikke innhentet vurderinger fra de lokale kirkelige og de eksterne aktørene. Vi har vist noen tall (kapittel 4) som beskriver utviklingen i grove trekk. Det fremgår klart at det har vært en vekst i antall kulturarrangementer. Tilskuddene fra Kulturrådet har vært økende i den perioden kulturrådgiverne har virket, og de økte også da den spesielle tilskuddsordningen for kirkemusikk ble avviklet og midlene overført til de andre generelle ordningene. Dette indikerer en generell kvalitetsheving ut ifra Kulturrådets kriterier.

Kulturrådets kvalitetsvurderinger og tilskudd kan ha betydning for omdømmet innen kulturfeltet. At kirken selv må ha ulike kvalitetskriterier for sitt kulturarbeid, er en annen sak.

Frivillighet og amatørkultur er viktig for Den norske kirke, og samarbeidsprosjekter der profesjonelle utøvere, enten det er musikk, teater eller dans, kan samarbeide med amatører, er høyt verdsatt. Ifølge Kulturrådets kriterier om kunstnerisk kvalitet og nyskaping vil slike prosjekter skåre lavere. Men for kirken er deltakelse, demokrati og bygging av sosiale fellesskap viktig å prioritere. En utvidelse av kultur- og musikkjangere i kirkerommet kan også være viktig som publikumsutvikling. En innovativ bruk av kunst- og kulturuttrykk i liturgisk sammenheng kan utvide erfarings- og erkjennelsesrommet. Kirkelig kulturliv har altså flere målsettinger for sin bruk av kunst- og kulturuttrykk enn de rent kunstneriske. Kulturrådet er heller ikke den eneste adressaten for søknader om tilskudd.

Kulturrådgifverne har oversikt over et stort spekter av tilskuddsordninger og de spesielle kriteriene som gjelder. De har bistått menighetene i søknader til kommuner, fylkeskommuner, ulike legater, Norges Korforbund, Den kulturelle skolesekken, Kulturrådet osv. Mange mindre prosjekter som involverte kor og annen amatørvirksomhet kunne tidligere søke støtte fra Tilskuddordningen om støtte til lokale musikktiltak (LOK) i Kulturrådet. Denne ble imidlertid nedlagt allerede i 2007, altså før kulturrådgifverstillingene ble opprettet. Ordningen hadde relativt små stønadsbeløp, men ble delt ut til mange søkere (høyt volum). Svært mange kirkekor søkte og fikk midler fra denne ordningen. De statlige midlene ble fra 2007 i stedet overført til Norges korforbund, som fikk ansvar for å forvalte en tilskuddsordning for korprosjekter og noe til Rikskonsertenes konsertvirksomhet.

Omtrent samtidig som kirkens kulturmelding ble lansert, opprettet regjeringen en egen tilskuddsordning for kirkemusikk underlagt Kulturrådet. Denne ordningen ble som nevnt omlagt i 2020 og midlene overført til de andre tilskuddsordningene for musikk i Kulturrådet (se kapittel 4). Flere av informantene våre beklager at kirkemusikken ikke lenger har en egen tilskuddsordning, men Kulturrådets statistikk viser at den samlede støtten faktisk økte etter endringen. I 2019 utgjorde ikke støtten fra kirkemusikkordningen mer enn 10 prosent av den totale støtten fra Kulturrådets ulike ordninger.⁶

Det har i lengre tid vært en utfordring å rekruttere kantorer eller kirkemusikere til menighetene. Arbeid med å utvide og bedre arbeidsforhold i stillingene har vært ansett som et viktig tiltak i Kirkerådet, både for å beholde ansatte og for å styrke omdømmet til kirken som arbeidsplass. Dette er en stor utfordring, ikke minst fordi kirkemusikerne er ansatt i fellesrådet. Det har også vært arbeidet regionalt med musikkutdanningene for at de skal opprettholde og promotere orgel som instrument, og at de lokale kirkeorglene kan stilles til rådighet for interesserte musikkstudenter med bistand fra kirkemusikerne.

Det har vært vekst i den kirkelige kulturvirksomheten i den perioden kulturrådgifverne har virket, og det har blitt hentet inn betydelige eksterne midler til å finansiere dette. Etter det vi kan bedømme, har kulturrådgifverne arbeidet slik det var tiltenkt at de skulle gjøre, altså primært som tilretteleggere. Våre data er hentet fra kulturrådgifverne selv og deres nærmeste ledere, så vi må ta forbehold om at det kan være kritiske vurderinger som vi ikke har fanget opp. En kulturrådgifver skal i utgangspunktet være disponibel for flere titalls menigheter og like mange aktører i det

.....
⁶ Ifølge beregninger vi har fått fra Kulturrådet (Vidar Bråthen) var støtten fra kirkemusikkordningen 3 423 000, mens den totale støtten til kirkemusikk fra Kulturrådet var 34 834 000. Året etter omleggingen økte den samlede støtten til 44 036 000.

regionale kulturlivet. Det vil måtte være en begrensning for hva én enkelt rådgiver kan få gjennomført i stillingen.

Kritikken som framkom i rapporten fra Telemarksforskning (Hylland og Stavrum 2015) handler veldig mye om forhold som kulturrådgiveren ikke kan lastes for: en kompleks kirkelig organisasjon, at kirkemusikerne ikke fikk det de ønsket seg mest (kirkemusikkonsulent), at mange menigheter ikke kjenner til kulturrådgiveren (antall menigheter er for stort å rekke over), og at det ikke er tilskuddsmidler fra kirken for kulturprosjekter.

Våre data tyder på at kulturrådgiverne har prioritert å gi et bedre tilbud til de lokale kirkemusikerne ved å organisere regionale samlinger for dem. Kirkerådet har også oppfordret bispedømmene til å opprette kunstfaglige råd – noe bare tre bispedømmer har gjort.

Det er ikke noen fasit for hva som kunne forventes av kulturrådgiverne ettersom kulturlivet er et dynamisk felt og hver region er forskjellig når det gjelder kulturinstitusjoner, bosatte kunstnere og utøvere, og tradisjoner. Kulturrådgiverne kan ikke utskilles som en isolert faktor når utviklingen av kirkelig kulturvirksomhet skal beskrives og vurderes. Deres handlingsrom er begrenset, og de opererer innenfor en organisasjon og i mange ulike nettverk med overordnede rammebetingelser. Den norske kirke har også mange ulike målsettinger for bruk av kultur og kunst som kan trekke i ulike retninger. Kirkens kulturmelding trekker nokså entydig i en kunstfaglig retning, ikke ulikt Kulturrådets policy. Dette kan være begrunnet ut ifra en situasjonsanalyse på begynnelsen av 2000-tallet, som tilsa at det var behov for en ekstra innsats for at kirken skulle framstå som profesjonell og interessant å samarbeide med for andre aktører i kultursektoren. Ønsket om å profesjonalisere kulturvirksomheten, åpne for flere kunstformer og stimulere til mer nyskapende og utfordrende kunst og kultur i kirken, behøvde ikke å bety at man gikk bort i fra målsettinger om å støtte amatørkulturen, deltakelse fra barn og unge, og å skape gode sosiale fellesskap. Det behøvde heller ikke å bety at man nedprioriterte den kultiske bruken og kvalitetskriterier for liturgisk musikk. Vi finner da heller ikke tegn på at dette har skjedd, og vi har heller ikke registrert påstander om dette. Det har riktignok vært en nedadgående tendens når det gjelder kirkekorene, hvorav mange har barn og unge som medlemmer. Det er svært ofte den lokale kirkemusikeren som er kordirigent. En nærmere undersøkelse av kirkemusikernes arbeidsbetingelser og deres syn på hvordan korvirksomheten kan utvikles, ville vært interessant. Dette ligger imidlertid utenfor rammene for vår undersøkelse, men bør følges opp gjennom ny forskning.

Vi registrerer at det har skjedd en god del prosjekter med høy kunstnerisk kvalitet hvor kulturrådgivere har vært involvert. Prosjekter som gir gode eksempler på hva som kan skapes i kirkerommet og hva kirken som kulturaktør kan være med på utenfor. Den nevnte teaterforestillingen «Evangeliet etter Jesus, himmelens dronning» på Hamar, er ett eksempel. Det årvisse programmet i Oslo som het «Påske og pasjon», med litterære tekstlesninger på utvalgte lokasjoner og kirkelige merkedager, er et annet. Det totale antallet kulturarrangementer i kirkene har steget jevnt i de to siste tiårene, med unntak av noen store svingninger i forbindelse med pandemien.

Kulturrådgiverne retter én særlig utfordring mot sin egen organisasjon. Den norske kirke har ikke, til tross for sine vedtak og sin retorikk når det gjelder kultursatsing, fulgt opp med en tydelig økonomisk prioritering. Det finnes ikke noen lignende kirkelig tilskuddsordning for kultur tilsvarende det som diakonien og den kirkelige undervisningen har. I stedet har man i stor grad lent seg på tidligere kulturminister Trond Giskes ord ved etableringen av kulturrådgiverringene, at man skulle søke finansiering gjennom de allmenne offentlige tilskuddsordningene.

Vi tolker kulturrådgiverne i vår undersøkelse slik at den mangelfulle egenfinansieringen svekker kraften i de vedtatte ambisjonene på kulturfeltet.

En annen utfordring, som dreier seg om kjernen i kirkens kulturvirksomhet, er kirkemusikernes stillinger og muligheter til å oppfylle rollen som «kirkens kulturarbeider» i bredere forstand. Dersom ikke kirkemusikerne har fulltidsstillinger, virker det urealistisk å stille høye forventninger om korarbeid og innovative kulturarrangementer. Kirken sentralt og kulturrådgiverne i bispedømmene anser kirkemusikerne som sentrale når det gjelder å øke og heve kirkens kulturaktiviteter og bruk av kunstuttrykk. Samtidig har kulturrådgiverne små muligheter til å gjøre noe for å påvirke deres mulighetsrom. Dette er en alvorlig akilleshæl i utviklingen av det kirkelige kulturlivet.

Referanseliste

- Brandser, Gry, og Kristin Rubecksen. 2016. *Kulturarenaer 2016: Kartlegging av kulturaktivitet og kulturarenaer i norske kommuner*. Rapport 12–2016. Bergen: Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier Uni Research.
- Egeland, Helene, og Olaf Agedal. 2010. *Kultur i kirken. En kartlegging av kulturaktiviteter i to bispedømmer i Den norske kirke*. KIFO Notat nr 1/2010. Oslo: KIFO Stiftelsen Kirkeforskning. <https://www.kifo.no/wp-content/uploads/2016/09/Kultur-i-kirken.pdf>
- Fornäs, Johan. 2017. «A Cultural Perspective on European Borders.» I *Cultural Borders and European integration*, redigert av Mats Andrén, 7–20. Centrum för Europaforskning vid Göteborgs universitet. Skrift nr 31.
- Hylland, Ole Marius, og Heidi Stavrum. red. 2015. *En ny kirkelyd? Grunntoner i den norske kirkemusikken på 2000-tallet*. Kulturrådet. Bergen: Fagbokforlaget. <https://www.kulturdirektoratet.no/documents/10157/673d456f-b2bd-433d-8cda-90a0394456bd>
- Klausen, Arne Martin. 1977. *Kunstsosiologi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Klausen, Arne Martin. 1992. *Kultur. Mønster og kaos*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- KM 7.1/05. *Kunsten å være kirke – kirkelig kulturmelding. Saksorientering. Kunsten vre kirke - kirkelig kulturmelding (kirken.no)*
- Kirkerådet. 2005. *Kunsten å være kirke*. Kulturmeldingen for Den norske kirke. Norske kirkeakademier. Oslo: Verbum. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/kulturliv/kunst-og-kultur/kulturmeldingen_2005.pdf
- KM 11/18. *Rapport og veivalg for Den norske kirkes kunst- og kultursatsing*. <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/kulturliv/kunst-og-kultur/dokumenter/komiteens%20instilling%20km%2011.18.pdf>
- Kirkerådet. 2007. *Etablering av nasjonalt nettverk av kirkelige sentra for kunst og kultur - søknad om statlige kulturmidler*. Brev til Kultur- kirke departementet 05.01.2007.
- Kirkerådet. 2009. *Kirkerådets innstilling til kulturrådgivere i bispedømmene 2009*. Brev til Kultur- kirke departementet 03.03.2009.
- KR 61/13. *Styrking av kirkens kunst- og kulturarbeid*. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kr_61_o_13_styrking_dnk_kunst_kulturarb.pdf
- Kirkerådet. 2018. *Rapport og veivalg for Den norske kirkes kunst- og kultursatsing (KM 11/18)*. Plan for oppfølging av Kirkemøtets vedtak. KR 45.3/18. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2018/september/kr_45_3_18_rapport_veivalg_den_norske_kirkes_kunst-og_kultursatsing.pdf
- Kirkerådet. 2024. *Regler om bruk av kirkene*. <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/lover-og-regler/8%20bestemmelser%20vedr.%20kirken%20kirkelig%20inventar%20og%20utstyr/regler%20om%20bruk%20av%20kirkene%2013.%20april%202024.pdf>
- Kulturrådet. 2018. *Videreutvikling av Kulturrådets arbeid for kirkemusikkfeltet. Bakgrunnsnotat for omlegging av kirkemusikkordningen*. Lest 11. mars, 2024. <https://www.kulturdirektoratet.no/documents/10157/79dec34c-b238-4ffa-9146-ba75db932189>
- Kulturdirektoratet. 2020. *Nye tildelinger til kirkemusikken*. <https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/musikk/vis-artikkel/-/nye-tildelinger-til-kirkemusikken>
- Langsted, Jørn. 2010. «Spændvidder.» Aarhus: Kulturpolitisk Forskningscenter. Lest 24. januar, 2023. <https://www.yumpu.com/da/document/read/18318902/spaendvidder-om-kunst-og-kunstpolitikunstdk>
- Løvland, Anne, og Pål Repstad. 2008. *Julekonserter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mangset, Per. 2013. «En armlengdes avstand eller statens forlengede arm? Om armlengdesprinsippet i norsk og internasjonal kulturpolitikk.» TF-rapport nr. 314.
- NRK. 2022. «Politiet skal være til stede under Jesus-forestilling.» <https://www.nrk.no/innlandet/politiet-skal-vaere-til-stede-under-jesus-forestilling-1.16081307>

- Regler for bruk av kirken. *Regler for bruk av kirken*. Fastsatt ved Kirkemøtet 15. november 1991.
<https://lovdata.no/dokument/SFO/forskrift/1991-11-15-4152>
- Regler for bruk av kirkene. *Regler for bruk av kirkene*. Fastsatt av Kirkemøtet 14. april 2015.
<https://lovdata.no/dokument/SFO/forskrift/2015-04-14-1440>
- Remlov, Tom. 2012. «Å finne sin plass – en ny tid for europeiske kulturinstitusjoner.» *Samtiden* 1: 93–99.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1890-0690-2012-01-07>
- St.meld. nr. 48 (2002–2003). *Kulturpolitikk fram mot 2014*. Kultur- og kirkedepartementet. [St.meld. nr. 48 \(2002-2003\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)
- St.meld. nr. 8 (2007–2008). *Kulturell skulesekk for framtida*. Kultur- og kirkedepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Stmeld-nr-8-2007-2008-/id492761/>
- St.prp. nr. 1 (2008–2009). *For budsjettåret 2009 under Kunnskapsdepartementet*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-1-20082009-/id530766/?ch=1>
- Statistisk sentralbyrå. Den norske kirke. 11963: Kirkelige tjenester (K) 2015 – 2023.
<https://www.ssb.no/statbank/table/11963/>
- Statistisk sentralbyrå. Den norske kirke. 12026: Kirkelige brukere (K) 2015 – 2023.
<https://www.ssb.no/statbank/table/12026/>
- Teater Innlandet. 2022. «Evangeliet etter Jesus, Himmelenes Dronning.» [Evangeliet etter Jesus, Himmelenes Dronning - Teater Innlandet](https://www.teaterinnlandet.no)
- Vårt Land. 2022a. «Teaterstykket har møtt motstand, men soknepresten ønsker Trans-Jesus velkommen i kirkerommet.» [Teaterstykket har møtt motstand, men soknepresten ønsker Trans-Jesus velkommen i kirkerommet – Vårt Land \(vl.no\)](https://www.vl.no)
- Vårt Land. 2022b. «Politiet vaktet over Himmelenes Dronning.» <https://www.vl.no/kultur/2022/09/05/politiet-vaktet-over-himmelenes-dronning/>
- Vårt Land. 2022c. «Jakten på den virkelige Jesus.» <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/09/12/jakten-pa-den-virkelige-jesus/?R=hEXqZSCcFG&subscriberState=valid&action=loggedin>
- Vårt Land. 2022d. «Jesus som trans?» <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/09/19/jesus-som-trans/>
- Vårt Land. 2022e. «Teaterstykket står ikke alene, men i en ramme av tro og kristen formidling.» <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/09/21/teaterstykket-star-ikke-alene-men-i-en-ramme-av-tro-og-kristen-formidling/>
- Vårt Land. 2022f. «Hva kan kirkerommet romme?» <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/09/26/hva-kan-kirkerommet-romme/>
- Vårt Land. 2002g. «Sluttkommentar til biskop Nordhaug.» <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/09/27/sluttkommentar-til-biskop-nordhaug/>

Appendiks

Spørreskjema til kulturrådgivere

Bakgrunnsopplysninger

- I hvilket bispedømme/enhet er du tilsatt?
  - Oslo
  - Hamar
  - Borg
  - Tunsberg
  - Agder og Telemark
  - Stavanger
  - Bjørgvin
  - Møre
  - Nidaros
  - Sør-Hålogaland
  - Nord-Hålogaland
  - Samisk kirkeråd
  - Kirkerådet
- Hva er stillingstittelen til din nærmeste overordnede leder?
- Hvor lenge har du jobbet som kulturrådgiver? Angi antall år.
- Har du jobbet som kulturrådgiver siden stillingen i bispedømmet ble opprettet?
  - Ja
  - Nei
- Jobber du som kulturrådgiver i 100 prosent stilling?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis nei: Hvilke andre stillinger / annen stilling kombinerer du kulturrådgiverstillingen med? Angi gjerne stillingsprosent for annen / andre stillinger. Åpent svar.
  - Hvis nei: Har du ambisjoner som du ikke får gjennomført fordi du har andre arbeidsoppgaver i tillegg til kulturrådgiverstillingen?
    - Ja
    - Nei
    - Hvis ja: Beskriv gjerne ambisjonene dine. Åpent svar.
- Har stillingsstørrelsen endret seg over tid?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hvordan har den blitt endret? Hva har vært grunnen/grunnene for endringene i stillingsandel? Åpent svar.
- Hvem bestemmer hvordan kulturrådgiverens budsjettmidler skal brukes? Åpent svar.
- Hva slags kompetanse (utdanning) har du innen kunst og kultur? Åpent svar.
- Hva mener du er din ekspertise som kulturrådgiver? Åpent svar.
- Hva er de viktigste arbeidsoppgavene dine som kulturrådgiver? Åpent svar.
- Har innholdet i stillingen endret seg over tid?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hva har endret seg? Åpent svar.

- Har du fått særskilte føringer for stillingen som kulturrådgiver fra bispedømmet?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hvilke særskilte føringer er lagt til stillingen? Åpent svar.
- Opplever du at du har stor frihet i stillingen?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Har du eksempler på hvordan du bruker denne friheten?
- Har du selv vært med på å forme stillingen? Forklar.
- Hvordan tilrettelegger du kontakten mellom menigheter og kunstnere/kunst- og kulturinstitusjoner? Hva er din rolle? Åpent svar.
- Hvordan jobber du med å veilede menigheter i planleggingen og arbeidet med kunst- og kulturprosjekter? Åpent svar.
- Hvilke stillingsfunksjoner har de du har kontakt med i menighetene? Åpent svar.
- Hva er typiske kortvarige prosjekter eller oppgaver der du bidrar som rådgiver? Åpent svar.
- Hva er typiske langvarige prosjekter eller oppgaver der du bidrar som rådgiver? Åpent svar.
- Opplever du press for å få gjennomført oppgaver som ikke er relatert til kulturrådgiverstillingen?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hva er typiske oppgaver som ikke er relatert til kulturrådgiverstillingen? Åpent svar.
- Opplever du at det er noe du ikke får gjort i stillingen, som du gjerne skulle få gjort?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hva vil du gjerne få gjort? Åpent svar.
- Arbeider du med å hente inn offentlige kulturmidler/eksterne midler? Hvem står som søker og hva er din rolle?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hva slags offentlige eller andre eksterne kulturmidler bidrar du til å søke? Åpent svar.
- Hvor viktig er det for kirkelig kulturvirksomhet å få offentlig/ekstern støtte? Forklar.
- Driver du seminarvirksomhet?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hvilke aktører deltar på seminarene? Hva er innholdet i seminarene? Åpent svar.
- Hvordan jobber du med å skape nettverk med kunstnere og kulturinstitusjoner? Åpent svar.
- Samarbeider du/har du samarbeidet med festivaler?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hvilke festivaler har du samarbeidet/samarbeider du med?
- Har du faglig oppfølging og fagsamlinger for kirkemusikerne?
  - Ja
  - Nei
- Hva slags kontakt og samarbeid har du med kirkemusikerne? Åpent svar.
- Samarbeider du med kirkelige kultursentre?
  - Ja

- Nei
  - Hvis ja: Hvordan samarbeider du med kirkelige kultursentre?
- Samarbeider du med kommersielle aktører?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hvordan samarbeider du med kommersielle aktører? Er det noe spesielt du må forholde deg til med tanke på slike aktører? Er det spesielle kulturelle innslag som ikke er tillatt?
- Har du et eksempel på et velfungerende samarbeid med kunstnere/aktører/kunst- og kulturinstitusjoner? Åpent svar.
- Har du et eksempel på et samarbeid med kunstnere/aktører/kunst- og kulturinstitusjoner som ikke har vært velfungerende? Åpent svar.
- Hvor mange arrangementer hadde menighetene i bispedømmet i løpet 2022?
- Hvordan opplever du samarbeidet i det nasjonale nettverket (for kulturrådgivere)? Åpent svar.
- Hva slags erfaring og kompetanse deler du med de andre kulturrådgiverne i det nasjonale nettverket? Åpent svar.
- Hvem rapporterer du til og hvem følger opp det arbeidet du gjør som kulturrådgiver? Åpent svar.
- Har du synspunkter på at stillingen er plassert i bispedømmekontorene? Åpent svar.
- Hva mener du er de største utfordringene i fremtiden som kulturrådgiver i kirkens kultursatsing? Åpent svar.

Spørreskjema til arbeidsgivere

Bakgrunnsopplysninger

- I hvilket bispedømme/enhet er du tilsatt?
  - Oslo
  - Hamar
  - Borg
  - Tunsberg
  - Agder og Telemark
  - Stavanger
  - Bjørgvin
  - Møre
  - Nidaros
  - Sør-Hålogaland
  - Nord-Hålogaland
  - Samisk kirkeråd
  - Kirkerådet
- Hva slags stilling har du?
- Hvor lenge har du jobbet i din nåværende stilling? Angi antall år.
- Hvordan følger du opp kulturrådgivers arbeid? Forklar.
- Hvem bestemmer hvordan kulturrådgiverens budsjettmidler skal brukes? Åpent svar.
- Har kulturrådgiver fått særskilte føringer for stillingen fra bispedømmet?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hvilke særskilte føringer er lagt til stillingen? Åpent svar.
- Kan kulturrådgiver selv forme stillingen sin? Forklar.
- Er spesielle utfordringer med hensyn til å avgrense kulturrådgivers ansvarsområde? Åpent svar.
- Er det oppgaver som kulturrådgiver ikke gjør i dag, som du mener kunne vært lagt inn i stillingen?
  - Ja
  - Nei
  - Hvis ja: Hva slags oppgaver kunne vært
- Hvis du skulle sette et ambisiøst mål for fremtiden, hva ville du ønske at dere fikk bedre til eller gjorde mere av? Åpent svar.
- Hvor viktig er det å hente inn offentlige kulturmidler/eksterne midler til kirkelig kulturvirksomhet? Hvem sitt ansvar er det i så fall? Åpent svar.
- Hvor mange kulturarrangementer hadde menighetene i bispedømmet i løpet 2022?
- Har du synspunkter på at kulturrådgiverstillingen er plassert i bispedømmekontorene? Åpent svar.
- Hva mener du er de største utfordringene for en kulturrådgiver i kirkens videre kultursatsing? Åpent svar.